

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Dialektutjämning i Osby kommun i nordöstra Skåne

Greta Horn

Magisteruppsats i svenska språket, 15 hp
SV2140 VT 2017
Handledare: Mathias Strandberg

Sammandrag

Denna uppsats undersöker dialektutjämning i Osby kommun i nordöstra Skåne. Materialet består av dialektintervjuer inspelade i Osby kommun, dels inspelningar som är utförda inom projektet *Svenska dialekter i förändring*, dels arkivinspelningar från Institutet för Språk och folkminnen. Dialektutjämnningen undersöks med hjälp av arton informanter ur tre ålderssegment: *informanter 15–20 år* (födda på 1990-talet), *informanter 60–80 år* (födda mellan 1935–1955) och slutligen *arkivinformanter* födda mellan cirka 1880–1910. Nio olika drag av den traditionella dialekten undersöks. Av dessa är två drag morfologiska: ålderdomlig genusböjning av artiklar och pronomina och ålderdomlig numerus- och personböjning av verb. Tre är fonologiska: lenisering av /p/, /t/ och /k/ till /b/, /d/ och /g/, diftongerna /au/ och /oi/ samt /w/ i initialt kluster. Fyra drag, slutligen, är fonetiska: kortdiftonger, diftongering av övriga långa vokaler, användning av bakre och främre /r/ samt vokalisering av /r/. Frågeställningen är hur dialekten har utjämnats hos var och en av de tre informantgrupperna i jämförelse med tidigare grupper, och hos arkivinformanterna i jämförelse med dialekten så som den beskrivs i litteraturen. Hypotesen är att morfologiska och fonemiska drag utjämnas före fonetiska drag, och detta stämmer i stora drag. Resultaten delas in i tre grupper: drag som endast finns hos *arkivinformanter*, drag som även finns hos *60–80-åringarna* och drag som finns i alla informantgrupper, även hos *15–20-åringarna*. Resultatet av undersökningen visar att en dialektutjämning har skett. En slutsats är att dialektutjämnningen verkar rikta sig åt två håll, dels mot centralt standardspråk, dels regionalt mot närmaste stad i Skåne, nämligen Kristianstad.

Nyckelord: Osby kommun, dialektutjämning, traditionell dialekt

Innehållsförteckning

1.	Inledning.....	1
1.1.	Syfte	2
1.2.	Frågeställning och hypotes.....	2
1.3.	Notationsprinciper som används i uppsatsen	3
2.	Bakgrund	3
2.1.	Osby kommun	4
3.	Material och metod.....	6
3.1.	Material	6
3.1.1.	Material från arkivinspelningar	6
3.1.2.	Material från projektet Svenska dialekter i förändring.....	6
3.2.	Informanter.....	7
3.2.1.	Enskilda informanter	8
3.3.	Intervjusituation	10
3.4.	Metod	11
3.4.1.	Genusböjning av artiklar och pronomina	12
3.4.2.	Numerus- och personböjning av verb.....	12
3.4.3.	/w/ i initialt kluster.....	13
3.4.4.	Lenisering av äldre /p/, /t/ och /k/.....	13
3.4.5.	Diftongerna /oi/ och /au/.....	13
3.4.6.	Diftongering av övriga långa vokaler.....	13
3.4.7.	Kortdiftonger	14
3.4.8.	Bakre och främre /r/.....	14
3.4.9.	Vokalisering av /r/	14
3.5.	Tillvägagångssätt.....	15
4.	Resultat.....	16
4.1.	Dialektdrag som bara finns hos <i>arkivinformanterna</i>	16
4.1.1.	Ålderdomlig genusböjning av artiklar och pronomina.....	16
4.1.2.	Numerus- och personböjning av verb.....	17
4.1.3.	/w/ i initialt kluster.....	18

4.1.4.	Lenisering av /p/, /t/ och /k/.....	19
4.2.	Dialektdrag som finns hos <i>arkivinformanterna</i> och hos <i>informanterna 60–80 år</i>	20
4.2.1.	<i>Kortdiftonger</i>	20
4.2.2.	Diftongerna /oi/ och /au/.....	21
4.3.	Dialektdrag som finns hos <i>arkivinformanterna</i> , hos <i>informanterna 60–80 år</i> och hos <i>informanterna 15–20 år</i>	24
4.3.1.	Diftongering av övriga långa vokaler	24
4.3.2.	Bakre och främre /r/.....	31
4.3.3.	Vokalisering av /r/	33
5.	Diskussion	35
5.1.	Morfologiska, fonemiska och fonetiska dialektdrag i utjämningsprocessen	35
5.2.	Dialektutjämnning i Osby relaterad till Torsby och Edsbyn.....	39
5.3.	Variabler som inte undersökts.....	40
5.4.	Framåtblick.....	41
6.	Sammanfattning.....	41
7.	Litteraturförteckning	43
Bilagor		
	Bilaga 1.....	45

Tabellförteckning

Tabell 1. <i>Arkivinformanter</i>	8
Tabell 2. <i>Informanter 60–80 år, inspelade 2014</i>	9
Tabell 3. <i>Informanter 15–20 år, inspelade 2015</i>	9
Tabell 4. Lars <i>uttalsvariation av långt å-ljud</i>	23
Tabell 5. <i>Andel diftongisk realisation av /i/, /y/, /ɥ/ och /u/ hos arkivin- formanterna</i>	25
Tabell 6. <i>Andel diftongisk realisation av /i/, /y/, /ɥ/ och /u/ hos in- formanterna 60–80 år</i>	26
Tabell 7. <i>Andel diftongisk realisation av /i/, /y/, /ɥ/ och /u/ hos in- formanterna 15–20 år</i>	26
Tabell 8. <i>Andel sammantagen diftongisk realisation av /i/, /y/, /ɥ/ och /u/</i>	27
Tabell 9. <i>Andel monoftongisk realisation av /ø/, /ɛ/ och /ɑ/ hos arkivin- formanterna</i>	29
Tabell 10. <i>Andel monoftongisk realisation av /ø/, /ɛ/, /ɑ/, och /e/ hos in- formanterna 60–80 år</i>	29
Tabell 11. <i>Andel monoftongisk realisation av /ø/, /ɛ/, /ɑ/, /e/ och /o/ hos informanterna 15–20 år</i>	30
Tabell 12. <i>Andel sammantagen monoftongisk realisation av /ø/, /ɛ/, /ɑ/, /e/ och /o/</i>	30

1. Inledning

”Idag talar inte många människor i Sverige traditionell dialekt. Under framför allt 1900-talets senare hälft har dialekterna utjämnats och närmats sig standardspråket...” skriver Svahn och Nilsson i inledningen till boken *Dialektutjämning i Västsverige* (2014:15). Vad pratar människor nu för tiden då, kan man fråga sig. Definitionen av begreppet *dialekt* varierar. En variant är en fyrgradig glidande dialektskala som omfattar *genuin dialekt*, *utjämnad dialekt*, *regionalt riksspråk* och *neutralt riksspråk* eller *standardspråk* (Karl-Hampus Dahlstedt 1979:46). *Genuin dialekt* finns, enligt Lars-Gunnar Andersson (1985:62) framför allt på landsbygden och talas av mycket få människor idag, medan det *neutrala standardspråket*, som per definition inte avslöjar användarens geografiska härkomst, har högst prestige.

I denna uppsats studerar jag dialektutjämning. *Utjämning* är enligt Trudgill (1986:98) en reduktion av antalet markerade former, d.v.s. former som är ovanliga eller i minoritet, i till exempel ett språk som helhet. Det jag vill undersöka är förändringar som ”minskar skillnaderna mellan de undersökta dialekterna och standardspråket” (Svahn och Nilsson 2014:32).

Jag kommer att kalla den dialekt som beskrivs i litteraturen (se vidare 3.4) och som som talades i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet för *traditionell dialekt*, i enlighet med Grönberg (2004) och Svahn & Nilsson (2014). De drag som uppvisas av informanterna i min undersökning jämförs med *neutralt standardspråk* som någon sorts norm, även om man kan diskutera huruvida det neutrala standardspråket verkligen finns (Andersson 1985:64, Grönberg 2004:31). De nutida äldre och yngre informanterna i mitt material talar nog en varietet någonstans mellan utjämnad dialekt och regionalt standardspråk, där gränsen är flytande enligt Dahlstedt (1979:45). De äldsta informanterna i undersökningen (födda mellan ca 1880–1910) talar däremot, åtminstone till viss del, traditionell dialekt. Jag kommer att använda begreppet *dialekt* i vid bemärkelse, som benämning på en geografiskt avgränsad varietet. ”En dialekt är varje geografiskt avgränsad varietet av ett språk,

vilken icke anses höra till eller vara ett högspråk eller ett standardspråk”, för att använda Dahlstedts utvidgade dialektdefinition (1981:15).

1.1. Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka dialektutjämning i Osby kommun i nordöstra Skåne. Dialektutjämningsprocessen i området studeras i tre steg genom en jämförelse av dialektinspelningar med 18 olika informanter. Dessa får utgöra tre olika ålderssegment, en grupp med *arkivinformanter* födda ca 1880–1910, en grupp med *informanter 60–80 år* (födda 1935–53) och en grupp *informanter 15–20 år*, ungdomar födda 1994–99. Som bakgrund för beskrivning av den traditionella dialekten i Nordostskåne och för val av dialektdrag för undersökningen har jag använt litteraturen, framför allt Kock (1904–08), Lech (1925), Sjöstedt (1936 och 1944) och Swenning (1909). De nio dialektdrag som undersöks är ålderdomlig genusböjning av artiklar och pronomina, ålderdomlig numerus- och personböjning av verb, lenisering av /p/, /t/ och /k/, diftongerna /oi/ och /au/, /w/ i initialt kluster, diftongering av övriga långa vokaler, kortdiftonger, användning av främre eller bakre /r/ samt vokalisering av /r/. Dialektdragen beskrivs närmare i 3.4.

1.2. Frågeställning och hypotes

Dialektutjämning kan ses som en del av samhällsutvecklingen, och påverkas exempelvis av urbanisering, infrastruktur och mobilitet (Auer, Hinskens & Kerswill 2005 i Svahn & Nilsson 2014:17). Min frågeställning är följande: På vilket sätt har dialekten förändrats och utjämnats hos var och en av de tre informantgrupperna ovan (se 1.1) i jämförelse med tidigare grupper, och hos *arkivinformanterna* i jämförelse med dialekten så som den beskrivs i litteraturen?

I anslutning till resultaten kommer jag att diskutera vilka dialektdrag som är mest motståndskraftiga, och varför (kap. 5). Jag har undersökt två morfologiska drag – ålderdomlig genusböjning av artiklar och pronomina och ålderdomlig numerus- och personböjning av verb –, tre fonemiska drag – lenisering av /p/, /t/ och /k/, diftongerna /oi/ och /au/ samt /w/ i initialt kluster –, och fyra fonetiska drag –

diftongering av övriga långa vokaler, kortdiftonger, användning av främre eller bakre /r/ och vokalisering av /r/ (för närmare beskrivning av respektive drag, se 3.4).

Min hypotes är att dialektutjämningen märks tidigare och tydligare på de morfologiska och fonemiska dragen än på de fonetiska dragen, eftersom det i dialektlitteraturen beskrivs som ett välkänt faktum att det som återstår av dialekterna i huvudsak är fonetiska drag. Exempelvis menar Trudgill (1986:98) att reduktion av andelen markerade former och antalet morfologiska former är utmärkande för utjämning. Martin Persson (2010:94) menar att fonemiska drag utjämnas snabbare än fonetiska drag, uttryckt på följande sätt: ”När en språkvarietet anpassas till en annan, utjämnas fonemisk diskrepans snabbare och i högre grad än fonetisk differens.”

1.3. Notationsprinciper som används i uppsatsen

Några olika typer av notation används i uppsatsen. Fonetisk notation används för att markera ett specifikt uttal. Diftongerna noteras exempelvis på detta sätt, med hakparentes ([æe]). Fonematisk notation används när diftongen är ett eget fonem (/au/). I exemplen i resultatredovisningen, exempelvis kap. 4.3.3, har oftast själva det undersökta draget (i 4.3.3. vokalisering) noterats med fonetisk skrift, medan resten av ordet anges i kursiv stil, när uttalet är ovidkommande. Korta ord kan dock noteras helt fonetiskt för läsbarhetens skull. Fonematisk notation används för att markera ett fonem, t.ex. /r/, som kan realiseras med olika uttal. Standardspråkliga former anges i kursiv stil, men faktiskt också dialektala former, om de anges av morfologiska eller lexikala skäl snarare än fonologiska eller fonetiska, till exempel *åina* eller *nönna* där det är själva ordvalet och formen som är i fokus.

2. Bakgrund

Nordöstligaste Skåne är intressant ur språklig synvinkel, eftersom det verkar finnas en allmän uppfattning om att dialekten i detta område är särskilt välbevarad och rik både på geografiskt begränsade arkaismer och novationer. Att den traditionella

dialekten är särpräglad belyser bland andra Adolf Noreen (1903:101), som ser Göingemålet som en egen dialektgrupp, separat från de ”egentliga Skånemålen”, och Ernst Wigforss (1913–18:619), vars uppfattning är att Göingemålen är en avdelning för sig inom Skånemålen.

Karaktäristika som beskrivs för göingemålet är bland annat en välbevarad kongruensböjning av artiklar, adjektiv, räkneord och pronomen (Gösta Sjöstedt 1944:80), diftongen /au/, som finns i hela Nordskåne och återgår på fornöstnordiskt långt *a*, och som motsvarar standardspråkets långa *å*-ljud i t.ex. *gå* [gau], dels slutligen diftongen /oi/ som återgår på fornöstnordiskt långt *e* i t.ex. *sten* [stom] (se 3.4.5) (Kock 1904-08:16, Swenning 1909:16 ff.). Sjöstedt (1944:75 ff.) gör en områdesindelning av det nordostskånska dialektområdet i område 1, 2 och 3, där område 1 är kärnområdet, vilket i stort sett motsvarar nuvarande Osby kommun. Nedan följer en kort beskrivning av Osby kommun (2.1), som alltså är det dialektområde som informanterna i min undersökning härstammar från och är bosatta i.

2.1. Osby kommun

Osby kommun ligger i nordöstra Skåne, i Skåne län, och centralorten är Osby med cirka 13 000 invånare. Området motsvarar socknarna Loshult, Osby, Visseltofta och Örkened, av vilka Visseltofta tillhör Västra Göinge härad och övriga socknar tillhör Östra Göinge härad.

Karta 1. Osby kommun. Map data ©2017 Google.

Osby kommun ligger i Skånes nordöstligaste hörn. Söderut ligger östra Göinge kommun och västerut Hässleholms kommun, i norr gränsar kommunen till Småland och Älmhults kommun och i öster till Blekinge och Olofströms kommun. Osby kommun ligger alltså i Skåne, men mycket nära både Smålands- och Blekingegränsen, vilket innebär att områdets dialekt har mycket gemensamt med både småländska och blekingska. Det är knappt tre mil till Hässleholm, fyra mil till Kristianstad, fem mil till blekingska Sölvesborg, sju mil till småländska Växjö och drygt tio mil till Malmö.

Många som bor i Osby kommun pendlar till sina jobb, och utpendlingen är dubbelt så stor som inpendlingen (Kommunfakta Osby [www]). Därför satsar kommunen på att utveckla tågkommunikationerna och förbättra möjligheterna till arbetspendling (Översiktsplan över Osby kommun [www]).

3. Material och metod

I detta kapitel presenteras materialet som använts i min undersökning (3.1). Sedan görs en närmare beskrivning av informanterna (3.2) samt av intervjusituationen (3.3) och slutligen beskrivs undersökningsmetoden (3.4).

3.1. Material

I denna uppsats undersöks dialektutjämning. För att kunna jämföra dialektanvändning vid olika tidpunkter har dialektinspelningar med informanter i olika åldrar analyserats. Jämförelsen görs med hjälp av tre informantgrupper som får representera olika kronologiska skikt.

3.1.1. *Material från arkivinspelningar*

Informanterna som analyserats i undersökningen är hämtade från två olika material med dialektinspelningar. En mindre del av materialet består av sex stycken dialektintervjuer från Institutet för språk och folkminnen. De spelades in i Osby kommun under andra hälften av 1900-talet och kommer i uppsatsen att benämnas *arkivinspelningarna*. De inspelade personerna benämns *arkivinformerarna*.

3.1.2. *Material från projektet Svenska dialekter i förändring*

Den största delen av materialet som använts till undersökningen består av nyare dialektintervjuer inspelade i Osby kommun mellan 2014 och 2015. Dessa inspelningar har tillhandahållits av projektet *Svenska dialekter i förändring*.¹ Projektet startades 1 april 2011 och pågick i fem år, finansierat av Svenska Akademien och Vetenskapsrådet. Projektets syfte var att undersöka dialektförändring och dialektanvändning på platser i Sverige som inte ligger nära en storstad. Inspelningar gjordes på tre olika platser med olika dialekt men liknande

¹ Projektledare var Jenny Nilsson, dialektinspelningarna gjordes av Tobias Müller och Marie-Louise Thomasson gjorde transkriptioner av inspelningarna.

storlek och invånarantal: Torsby i Värmland, Edsbyn i Hälsingland och Osby i norra Skåne. De flesta av informanterna fyllde också vid inspelningstillfället i ett frågeformulär, där de bland annat redogjorde för var de är uppväxta, var de bor nu, föräldrarnas yrken och härkomst samt i vilken utsträckning informanterna själva anser sig prata dialekt.

3.2. Informanter

I föreliggande undersökning har alltså intervjuer med 18 informanter från två olika material med dialektintervjuer använts. Informanterna har bott större delen av sina liv i Osby kommun, och representerar tre ålderssegment. Grupperna har valts för att matcha varandra ifråga om antal informanter, kön och i möjligaste mån geografisk hemort. Nedan beskrivs de tre grupperna av informanter: *arkivinformanterna*, *informanter 60–80 år* och *informanter 15–20 år*.

Sex av informanterna är födda mellan cirka 1880 och 1904. I uppsatsen kallar jag dem *arkivinformanter* och av dem finns det fyra män och två kvinnor. Tre av männen kommer från Osby socken, en man och en kvinna kommer från Visseltofta socken och en kvinna kommer från Örkeneds socken.

Sex av informanterna är inspelade 2014 och är idag äldre personer (60–80 år) födda mellan 1935 och 1952 (två på 30-talet, tre på 40-talet och en i början av 50-talet). Dessa informanter kallar jag *informanter 60–80 år* och de är liksom *arkivinformanterna* fyra män och två kvinnor, varav tre av männen är uppväxta i Osby. En man och en kvinna bor och är uppväxta i Lönsboda i Örkeneds socken och en kvinna är uppvuxen i Visseltofta men bor i Osby. Samtliga av de äldre informanternas föräldrar härstammar från undersökningsområdet eller dess omedelbara närhet, och de ur föräldragenerationen som kommer längst bort ifrån är från Hässleholm respektive Älmhult.

De sista sex informanterna är ungdomar (15–20 år) och jag kallar dem *informanter 15–20 år*. De är inspelade 2015 och födda på 1990-talet, mellan 1994–1999. Bland ungdomarna är könsfördelningen jämn, med tre av vardera könet. Alla män och två av kvinnorna är uppvuxna i Osby, medan en kvinna bor och är uppväxt

i Lönsboda. Fem av ungdomarna går på gymnasiet, och den sjätte har nyss slutat skolan och arbetar på lager. Ungdomarnas föräldrar har mer olikartad härkomst än de äldres föräldrageneration har. Bara två av de yngre informanterna har föräldrar härstammande från norra Skåne. Tre ungdomar har en skånsk förälder medan den andra föräldern kommer från respektive Småland, norra Sverige och Norge. En av ungdomarna, slutligen, har två föräldrar från sydöstra Europa. Just denna informant, **Elin** (fingerat namn, se 3.2.1), kommenterar i intervjun att hon inte lärt sig några äldre dialektala ord hemifrån, eftersom föräldrarna inte talat dialekt.

3.2.1. *Enskilda informanter*

Här redovisas i korthet samtliga informanter enskilt. Namnen är fingerade och andra uppgifter är gjorda så allmänna som möjligt för att enskilda personer inte ska vara identifierbara. Tabell 1 redovisar *arkivinformanterna*. Om dessa finns det inte lika mycket information som om de nutida *informanterna 60–80 år* och *ungdomarna 15–20 år*.

Tabell 1. *Arkivinformanter.*

<i>Namn</i>	<i>Information</i>
Ingrid	Från Stavshult i Visseltofta socken.
Anna	Född 1904, 85 år vid inspelningstillfället (1989). Från Töshult, Örkeneds socken.
Arne	Född 1890. Från Kulhult, Osby socken.
Stig	Troligen från Stavshult, Visseltofta socken.
Nils	Från Säaguslycke, Osby socken.
Bengt	Född 1880. Från Osby socken.

Tabell 2 redovisar *informanter 60–80 år* och tabell 3 *informanter 15–20 år*. För var och en av informanterna anges hur dialektalt de talar enligt deras egen skattning samt vad de kallar sin dialekt.

Tabell 2. Informanter 60–80 år, inspelade 2014.

<i>Namn</i>	<i>Information</i>
Kerstin	73 år, från Lönsboda. Föräldrar från trakten. Yrke med praktisk eftergymnasial utbildning. Kerstin säger sig tala mycket dialekt (göingska).
Eva	62 år, från Visseltofta. Föräldrar från västra Skåne resp. södra Småland. Vistas regelbundet i Blekinge. Yrke med högskolekompetens. Eva säger sig tala ganska dialektalt (göingska).
Lars	73 år, bott i Lönsboda sedan förskoleåldern. Föräldrar från Lönsboda. Yrke utan krav på eftergymnasial utbildning. Uppgift om dialektskattning finns ej.
Karl	79 år, från Osby. Föräldrar från Osby. Yrke inom skogsbruk. Karl säger sig tala dialektalt (göingska, medan partnern sägs tala skånska).
Sven	77 år, från Osby. Föräldrar från Osby. Yrke med krav på fördjupad högskolekompetens. Sven säger sig tala dialektalt (göingska, medan partnern sägs tala småländska).
Jan	68 år, från Osby. Föräldrar från Osby. Yrke med krav på fördjupad högskolekompetens. Jan säger sig ha ”vårdat språket” i yrkeslivet, och talar därför inte så mycket dialekt.

Tabell 3. Informanter 15–20 år, inspelade 2015.

<i>Namn</i>	<i>Information</i>
Emma	18 år, från Lönsboda. Föräldrar från trakten. De arbetar inom industrin. Emma säger sig tala mycket dialekt (göingemål).
Sara	15 år, från Osby. Föräldrar från Skåne respektive norra Sverige. De arbetar som högre tjänstemän. Sara säger sig tala ganska lite dialekt, men mer med släktingar (skånska).
Elin	18 år, född i Kristianstad men bor i Osby. Båda föräldrarna kommer från sydöstra Europa. Fadern har yrke utan krav på eftergymnasial utbildning medan modern har vårdarbete med krav på högskolekompetens. Elin säger

sig tala dialektalt (Osby-dialekt).

Marcus 18 år, från Osby. Föräldrar från Osby. Föräldrarna arbetar som egna företagare. Marcus säger sig inte tala så dialektalt (i så fall skånskt eller småländskt).

Erik 19 år, bott 11 år i Osby, dessförinnan i Ballingslöv. Föräldrar från Norge respektive Kristianstad. De har yrken utan krav på högskolekompetens. Erik säger sig tala dialektalt (skånska och även norsk dialekt).

Simon 18 år, från Osby. Föräldrar från Osby. De har yrken utan krav på högskolekompetens. Simon säger sig tala mycket dialekt ("Osbyiska").

3.3. Intervjusituation

Materialet består av dialektintervjuer, dels sex stycken från arkivinspelningar med en informant och en intervjuare i varje intervju, dels sammanlagt nio intervjuer från projektet *Svenska dialekter i förändring*, varav fyra med en informant och en intervjuare, tre med två informanter och en intervjuare och två gruppintervjuer med fyra informanter och en intervjuare. Jag valde att ta med två av de fyra informanterna i gruppintervjuerna, eftersom det sammanlagda samtalsmaterialet för de två övriga var för litet. Längden på intervjuerna med *arkivinformanterna* är mellan 8 och 30 minuter, och intervjuaren är inte densamma i alla intervjuer. Vissa intervjuare talar en dialekt som liknar informantens, och verkar indirekt uppmuntra informanten att prata sin dialekt, medan andra intervjuare talar mer neutralt standardspråk. Längden på intervjuerna från projektet *Svenska dialekter i förändring* är mellan 30 och 60 minuter. Alla intervjuer leds av samma intervjuare, som inte talar sydsvensk dialekt, utan är västsvensk (från Alingsås).

Hur intervjuarens dialektvarietetet påverkar intervjusituationen kan man möjligen spekulera i. Kanske blir informanterna mer dialektala om intervjuaren har en dialekt som ligger närmare deras egen. Kanske påverkar informanternas ålder deras förhållningssätt till intervjuaren. Inget av detta analyseras i denna uppsats. Grönberg uttrycker dock i sin avhandling följande om intervjuer och ungdomars dialekt:

”Det språkbruk som analyseras här kan betraktas som den yta de vill visa upp i kontakt med utsocknes, vilket kan innebära både en önskan att betona tillhörighet med lokalsamhället, genom val av dialektala former, och att sociala ambitioner uttrycks genom att de undviker lokalspråkliga former” (Grönberg 2004:11)

Intervjuerna med *arkivinformaterna* har karaktären av informellt samtal, även om någon informant verkar känna sig lite obekvämt med att bli intervjuad. Intervjuerna följer inget regelbundet mönster men samtalen rör sig om gamla tider och historier från förr. De flesta informanter verkar prata ganska otvunget och naturligt. Under intervjuerna inspelade 2014–2015 ställer intervjuaren frågor om Osby kommun i allmänhet och om ämnen som ligger nära informaterna, och ställer sedan följdfrågor runt de ämnen som kommer upp. Jag upplever dessa samtal som lättsamma och otvungna, och samtliga informanter som jag använt i mitt material pratar till synes oförställt och har kortare eller längre partier av monologiskt tal.

3.4. Metod

Uppsatsen undersöker språklig förändring. Ett kronologiskt skikt utgörs av informanter födda före och runt sekelskiftet 1900 (*arkivinformaterna*). De får representera den traditionella dialekten i området. Jag låter sedan informanter från två olika åldersgrupper men vid samma inspelningstillfälle (2014–2015) representera ytterligare två kronologiska skikt, *informaterna 60–80 år* och *informaterna 15–20 år*, och gör då en ”språklig förändring i skenbar tid” (Svahn & Nilsson 2014:37), vilket innebär att språkförändring undersöks över tid men vid samma inspelningstillfälle. De båda senare åldersgrupperna jämförs med traditionell dialekt, såsom den manifesteras av *arkivinformaterna*, och på så sätt visas en dialektutjämning i tre steg. Variationen mellan de tre grupperna kan ses som en pågående språkförändring.

Sammantaget består materialet alltså av ljudupptagningar med arton informanter. Materialet har använts för att lyssna efter drag av den traditionella dialekten i området, och undersökningen är begränsad till nio drag: genusböjning av artiklar

och pronomina (3.4.1), numerus- och personböjning av verb (3.4.2), /w/ i initialt kluster (3.4.3), lenisering av äldre /p/, /t/ och /k/ (3.4.4), diftongerna /oi/ och /au/ (3.4.5), diftongering av övriga långa vokaler (3.4.6), kortdiftonger (3.4.7), bakre och främre /r/ (3.4.8) samt vokalisering av /r/ (3.4.9). Dessa nio drag får anses centrala för dialekten i området, och är oftast tydligt förekommande i det undersökta materialet. Dialektdragen befinner sig dessutom på tre olika språkliga nivåer: morfologisk, fonologisk och fonetisk. Det hade kanske varit möjligt att även undersöka en syntaktisk nivå, men det hade förmodligen krävts mycket mer inspelat material för att ge resultat. Det hade också varit möjligt att helt enkelt undersöka alla i materialet förekommande dialektdrag, på det sätt som görs i *Dialektutjämning i Västsverige* (Svahn & Nilsson 2014), vilket hade varit mycket intressant, men inte är möjligt av utrymmesskäl.

Nedan följer en kort beskrivning av varje dialektdrag och därefter följer en beskrivning av tillvägagångssättet (3.5). Dialektdragen återkommer sedan i anslutning till resultatredovisningen (kapitel 4).

3.4.1. ***Genusböjning av artiklar och pronomina***

Nordostskåne har bevarat genusböjning av bland annat artiklar och pronomina (men även adjektiv och räkneord), som gamla former av obestämd artikel, *åin* (m.) och *åina* (f.), genusböjda possessiva pronomina (t.ex. *min far* (m.) men *mina mor* (f.)) och särskilda former i femininum av pronomina som *nönna* 'någon', *inga* 'ingen' och *ölla* 'all' (Sjöstedt 1944:80).

3.4.2. ***Numerus- och personböjning av verb***

Numerus- och personböjning av verb förekommer i traditionell dialekt i ett område motsvarande Kristianstads län. En särskild form för verb i 1 pers. plur. förekommer längst upp i nordost *-(e)n* (Horn af Åminne u.u.: karta 3). I norra delen av Göinge och Villands häradslutar verb i första och andra person plural på *-(e)n* medan verb i tredje person plural slutar på *-a*. I preteritum av starka verb får tredje person plural ändelsen *-e*. (Lech 1925:116–118).

3.4.3. /w/ i initialt kluster

/w/ och /v/ var två olika fonem i den traditionella dialekten, det fornspråkliga, äldre initiala /hw/ som fortsatte som /w/ och det äldre initiala /w/ som fortsatte som /v/ (Hansson 1969:92). Användandet av /w/ i initiala konsonantförbindelser som /sw/, /tw/, /kw/, och /dw/ i den traditionella dialekten beskrivs i litteraturen. I Nordostskåne kan man alltså höra /w/ i [twet:a] (*tvätta*) och [swi:n] (*svin*) eller [fwi:n] med *sje*-ljud, utvecklat ur [sw-] (Kock 1904–08:19, Ingers 1939:12).

3.4.4. Lenisering av äldre /p/, /t/ och /k/

Med lenisering eller klusilförsvagning menas att de tonlösa konsonanterna /p/, /t/ och /k/ efter betonad stavelse har övergått till de tonande /b/, /d/ och /g/ i de traditionella skånska dialekterna, och alltså uttalas *pipa*, *mat* och *kaka* som *piba*, *mad* och *kaga* (Ingers 1939:7).

3.4.5. Diftongerna /oi/ och /au/

Två diftongfonem som tillhör den traditionella dialekten i området är /oi/ och /au/. Diftongen /oi/ har utvecklats ur fornöstnordiskt långt *e* till /ai/, som i norra Gärds, Villands och Östra Göinge härad utvecklats till /oi/. Där uttalades exempelvis *sten* som [stom] (Swenning 1909–10:146). Diftongen /au/ har utvecklats från fornöstnordiskt långt *a*. Diftongen kan även monoftongeras till [a:]. Det finns dessutom ett monoftongiskt långt *å*-ljud, som däremot i stället återgår på kort *u* eller *o* som har förlängts och sänkts till långt *å* (Kock 1904–08:16). /au/ och /o/ har alltså varit två olika fonem. I mitt material förekommer fyra olika uttal av *å*-ljudet, nämligen [au], [a:], [o:] och [εo].

3.4.6. Diftongering av övriga långa vokaler

Diftongerade långa vokaler förekommer i många av svenskans dialekter, och de diftonger som idag är utmärkande för sydsvenska dialekter har uppkommit senare än diftongerna /oi/ och /au/ som nämndes i 3.4.5. I nordöstra Skåne begränsas

diftongerna i stort sett till de slutna vokalerna /i/, /y/, /ɥ/ och /u/, medan övriga vokaler, /e/, /ø/, /ɛ/, /a/ och /o/ beskrivs som monoftongiska, enligt Bruce 2010:124). I detta avsnitt tas vokalerna /e/ och /o/ med för *informanter 15–20 år*, men för *arkivinformanterna* och *informanter 60–80 år*, behandlas de i stället med /oi/ och /au/ under 3.4.5.

3.4.7. *Kortdiftonger*

I vanliga fall är det långa, betonade vokaler som diftongeras i skånskan. Men i nordost, bl.a. i Västra och Östra Göinge och Villands härad finns ett område där kort fornöstnordiskt /a/ diftongerats, så att *hålla* fått uttalet [haul:a] (Westerberg 1991:88). Denna korta /au/-diftong redovisas under diftongerna /oi/ och /au/ (3.4.5). Men även på andra korta vokaler som /y/ och /i/ förekommer kortdiftonger i den traditionella dialekten.

3.4.8. *Bakre och främre /r/*

Det bakre /r/-ljudet är typiskt för södra Sverige och är en novation som antas ha kommit på 1800-talet (Sjöstedt 1936:157 f). Eftersom främre /r/ verkar ha bevarats länge just i nordöstra Skåne (Kock 1904–08:19) undersöks varje informants realisation av /r/. Man skulle kunna förvänta sig att *arkivinformanterna* använder främre /r/ men att det därefter övergått till bakre /r/. Dock förutspås i nutid en spridning av främre /r/ som en sociolektalt drag i södra Sverige, med retroflex realisation av dental konsonant efter ett nollrealiserat /r/ (/rt/ uttalas [t] till exempel) enligt centralsvenskt standarduttal (Bruce 2010:153). Detta är också ett skäl till att undersöka realisationen av /r/ hos de unga *informanterna 15–20 år*.

3.4.9. *Vokalisering av /r/*

Vokalisering förklaras som att ett vokalisert element utvecklas till följd av en successiv försvagning av /r/, och vokaliseringen ingår som det sista momentet av /r/-försvagningen (Sjöstedt 1936:145). Starkast har vokaliseringen varit i norra Skåne och i centrala Varend. Den äldsta försvagningen av /r/ äger rum framför dental

konsonant och i den slutljudande förbindelsen /er/. Den yngsta är försvagningen av slutljudande enkelt /r/ och försvagning av /r/ framför icke dental konsonant, enligt Sjöstedt (1936:2).

3.5. Tillvägagångssätt

Vad gäller äldre genusböjning av artiklar och pronomina, äldre numerus- och personböjning av verb, /w/ i initialt kluster och lenisering av äldre /p/, /t/ och /k/ har jag excerperat belägg i form av ordexempel från alla informanter, om inte någon informant helt saknar belägg för något dialektdrag. Tillvägagångssättet är det samma för kortdiftonger, där belägg för kortdiftonger sökts på så många olika vokaler som möjligt, och för vokalisering av /r/, där jag försökt hitta exempel på så många olika typer av vokalisering som möjligt hos varje enskild informant. Diftongerna /oi/ och /au/ redovisas i form av excerperade exempel, och dessutom får en enskild informant illustrera användningssättet av /au/-diftongen. Bakre och främre /r/ redovisas som fallbeskrivningar av de tre informanter som använder främre /r/. Ingen kvantitativ redovisning görs för något av ovanstående dialektdrag, utan beläggen visar och exemplifierar att dialektdragen finns och hur de realiserats hos informanterna.

En kvantitativ redovisning görs dock vad gäller dialektdraget diftongering av övriga vokaler. Orsaken är att dialektdraget är tydligt och det finns tillräckligt många belägg för uppdelning i två grupper, monoftongisk respektive diftongisk realisation. Med en kvantitativ redovisning blir det tydligt att den diftongiska realisationen har förändrats och marginaliserats.

För att undersöka om diftongering av övriga långa vokaler har förändrats och utjämnats har målet varit att hitta 20 belägg för långa betonade vokaler hos varje enskild informant, och för varje vokal registrera om vokalen är diftongisk eller monoftongisk. Procentandelen diftongisk respektive monoftongisk realisation redovisas sedan för varje vokal hos varje informant i de tre grupperna (*arkivinformeranter*, *informanter 60–80 år* och *informanter 15–20 år*). De sammantagna resultaten för varje informantgrupp redovisas också. Vokalerna /e/ och /o/ har utelämnats bland diftongering av övriga långa vokaler för *arkivinformeranter*

och *informanter 60–80 år*, och redovisas i stället under avsnittet om diftongerna /oi/ och /au/ (4.2.2).

4. Resultat

Resultatet visar att alla i uppsatsen undersökta dialektdrag förekommer hos *arkivinformanterna* medan många drag sedan utjämnats eller försvunnit successivt, några hos *informanter 60–80 år* och ytterligare några hos *informanter 15–20 år*. Resultatredovisningen kommer därför att göras så att man kan följa en språklig förändring, på samma sätt som Svahn & Nilsson gör i *Dialektutjämning i Västsverige* (2014:51 ff.). De traditionella dialektdrag som bara förekommer hos *arkivinformanterna* presenteras först (4.1). Sedan presenteras de dialektala drag som förekommer även hos *informanterna 60–80 år*, men inte hos 15–20-åringarna (4.2), och slutligen de drag som manifesteras av alla tre informantgrupperna, alltså även av *informanterna 15–20 år* (4.3).

4.1. Dialektdrag som bara finns hos *arkivinformanterna*

Fyra dialektdrag som hör till den traditionella dialekt som finns beskriven i litteraturen är ålderdomlig genusböjning av adjektiv, pronomina, räkneord och artiklar, person- och numerusböjning av verb, /w/ i initialt konsonantkluster och lenisering av /p/, /t/ och /k/. Dessa drag finns representerade hos *arkivinformanterna*, men inte hos *informanterna 60–80 år* (eller hos 15–20-åringarna), vilket tyder på att dessa drag har försvunnit.

4.1.1. *Ålderdomlig genusböjning av artiklar och pronomina*

Ålderdomlig genusböjning av artiklar och pronomina är utmärkande för området längst uppe i Nordostskåne (socknarna Loshult, Osby, Glimåkra och Örkened med omgivningar) (Sjöstedt 1944:80). Den obestämda artikeln har exempelvis olika former i maskulinum (*åin*) och femininum (*åina*, i obetonad ställning *na*), liksom den enklitiska bestämda artikeln (i f. *-na*, som i *brona*). Possessiva pronomen kan ha

olika former för maskulinum och femininum (t.ex. *min* far men *mina* mor) och särskilda former i femininum singular finns för 'någon' (*nönn*), 'ingen' (*inga*) och 'all' (*ölla*) (Sjöstedt 1944:80). Speciella ålderdomliga pluralformer av pronomen som *nölla* 'några' och *mela* 'många' nämns också av Sjöstedt, samt den ålderdomliga formen av personligt pronomen (3 pers. plur.) *då* för 'de'.

I intervjumaterialet finns belägg för genusböjning av artiklar och pronomina endast bland *arkivinformanterna*. **Stig** använder den maskulina obestämda artikeln *ain* i uttrycket *ain grebba* 'en flicka'. Han använder alltså maskulin obestämd artikel till ett substantiv i femininum. Detta är det enda belägget jag hittar för formen *ain* bland *arkivinformanterna*. **Stig** använder också obestämd artikel (f.) i *na villa* (subst. i f.) och *na avdankad cykel* (subst. i m.). **Nils** använder den obestämda artikeln (f.) *na* i uttrycken *dä va na skogsmus* 'där var en skogsmus' och *na dötter* 'en dotter'. Han använder också pluralformen *nölla* för 'några' i frasen [nœl:a da:a] 'några dagar' och [nœl:a] *berättelser*. **Arne** använder pluralformen av någon, *nönn* i [nœn:a gaɔda] 'några gårdar'.

Vad gäller ålderdomlig genusböjning av artiklar och pronomina finns det alltså enstaka belägg hos *arkivinformanterna*, men de är inte konsekventa i sin användning, och på så sätt ser dialektdraget redan hos *arkivinformanterna* ut att ha utjämnats mot standardspråket. **Stig** säger exempelvis *en spång* och *en kaka*, substantiv i f. som skulle kunna föregås med *na*. Också **Nils** använder både obest. art. *na* och *en*, han säger till exempel *na skogsmus* (f.) men *en eldkula* (f.), vilket innebär att även han använder de genusböjda obestämda artiklarna inkonsekvent. Hos **Ingrid** och **Anna** hör jag inga femininböjda artiklar, utan exempel som *en högtid* (f.) och *en moster* (f.), medan de annars använder både ålderdomliga ord och ålderdomlig verbböjning (se 4.1.2). Faktiskt förekommer inte så många substantiv i singular i dessa två intervjuer, vilket gör det svårt att alls hitta belägg för genusböjning.

4.1.2. Numerus- och personböjning av verb

Numerus- och personböjning av verb förekommer i traditionell dialekt i ett område ungefärligen motsvarande Kristianstads län och en särskild böjningsform av verb i 1

pers. plur. förekommer bara längst upp i nordost (Horn af Åminne u.u.: karta 3). I nordöstligaste Skåne slutar verb i presens 1 och 2 pers. plur. på *-(e)n* medan verb i 3 pers. plur. slutar på *-a*. I preteritum får 3 pers. plur. ändelsen *-e* (Lech 1925:116–118).

Ålderdomlig pluralböjning av verb finner jag hos alla *arkivinformer*, men i liten omfattning. **Anna** är mest konsekvent i användandet av plurala, personböjda verbformer som *vi gjorden*, *vi haden*, *vi växten opp* och, medan hon vid singular subjekt använder exempelvis *fick*. Hon säger dock *vi finge* och använder då ingen personböjning *-n* i första person plural. **Ingrid** använder *vi komme* vid något tillfälle (utan ändelsen *-n*, som vore väntat vid 1 pers. plur.) och *så finge di* 'så fick de', men annars inga pluralböjda verb, utan till exempel *di va* ', och *di kom*. **Arne** säger [do: dø:e œl:rhøb], 'de dog allihop', som visar maskulinformen av pronomenet 'de' (*då*) och pluralböjning av verbet 'dö' (*döe*). Men han säger också *då andre va* 'två' 'de andra var två' utan plural verbform. **Nils** använder plural- och numerusböjning av verb i *då ginge* 'de gick', *då finge* 'de fick' (men *jag fick*), *remmarna bruste* 'remmarna brast' men också *vi va* ' utan pluralböjt verb. I inspelningen med **Bengt** saknas plurala subjekt nästan helt. Jag hittar bara ett belägg, *när då kom* 'när de kom', där verbet saknar pluralböjning. **Stig** använder också få plurala subjekt, men säger *då kom* 'de kom' och *då språng* 'de sprang', inget av verben med pluralböjning.

För att säga att numerusböjning av verb är vanlig hos *arkivinformer* skulle det behövts fler belägg av plurala subjekt. De flesta av informanterna verkar inte använda numerus- och personböjning konsekvent, men beläggen är för få för att dra några slutsatser. Att numerus- och personböjda verb inte förekommer hos *informanterna 60–80 år* är i alla fall tydligt, så en utjämning har skett.

4.1.3. /w/ i initialt kluster

Ett nordskånskt drag är också det fornspråkliga /w/, som varit ett eget fonem (Hansson 1969:92), och som kvarstår i den traditionella dialekten i initiala konsonantförbindelser som [sw], [tw], [kw], och [dw]. Detta återfinns i till exempel [swi:n] (*svin*) eller (med *sje*-ljud) [fwi:n] och [twet:a] (*tvätta*) (Kock 1904–08:19,

Ingers 1939:12). I intervjumaterialet finner jag belägg för detta hos **Anna**, som uppvisar /w/ i konsonantförbindelse efter både /k/, /t/ och /s/. Hos henne hörs ord som *be[kw]ämligheter*, [twaɔ] 'två' och [ʃwɛ:t] 'svårt'. **Arne** använder också [twaɔ] 'två', *förti*[twaɔ] 'fyrtytvå' och [ʃwɛn] (namnet *Sven*). Även **Nils** uttalar namnet *Sven* på detta sätt. **Stig** använder [tw]ätta 'tvätta' och **Bengt** använder /w/ i [kw]ällen. **Ingrid** uppvisar inga /w/ utan säger [tvau] för 'två'. Dialektdraget /w/ i initialt kluster förekommer sparsamt i inspelningarna, kanske framför allt för att ord med dessa konsonantförbindelser inte är så frekventa i språket. Flest förekomster finns hos **Anna**, som verkar konsekvent i användandet av /w/ i initialt kluster.

4.1.4. *Lenisering av /p/, /t/ och /k/*

I Skånemålen har de tonlösa konsonanterna /p/, /t/ och /k/ efter betonad stavelse övergått till de tonande /b/, /d/ och /g/ genom klusilförsvagning eller lenisering, så att *pipa*, *mat* och *kaka* på traditionell skånsk dialekt uttalas *piba*, *mad* och *kaga* (Ingers 1939:7).

Lenisering av /p/, /t/ och /k/ förekommer hos samtliga informanter i arkivinspelningarna. Belägg som finns hos **Ingrid** är [bɔ̃yda] (*bryta*), [k^hɑɔga] (*kaka*) och [vɛedɛmjø:l] (*vetemjöl*) och hos **Anna** [vɛed] (*vet*), [pra:da] (*prata*), [blɛɛɣɪŋ] (*bleking*), [əʊd] (*ut*), [baɔgadə] (*bakade*), [je:daɔag:] (*getragg*), [səʊbəd] (*supit*) och [ɪ'həʊb] (*ihop*). **Arne** har belägg som [vɛed] (*vet*), [æltɪhəʊb] (*alltihop*), [leɪdn] (*liten*) och [ɯ:əmə:gaʊən] (*urmakaren*) och hos **Stig** finns belägg som [əʊd] (*ut*), [skvɛɛg] (*skrek*), [beɪda] (*bitar*) och [bɔ̃ɛɔga] (*brukar*). **Nils** använder [əʊdə] (*ute*) och [vɛed] (*vet*) och hos **Bengt** hittar jag beläggen [mjəʊg] (*mjuk*), [vɛed] (*vet*), [kəʊghet:] (*kokhett*) och [leɪdə] (*lite*).

Arkivinformerterna är inte helt konsekventa med lenisering av /p/, /t/ och /k/. **Ingrid** växlar till exempel i en mening mellan lenisering och utebliven lenisering; *Men då va ja så li[d]en så ja va med li[t]e för en natt*. **Anna** använder lenisering i *ve[d]* och *föru[d]* men inte i *ve[t]e*. Att lenisering dock faktiskt förekommer hos alla *arkivinformerter*, men inte i något exempel hos *informanterna 60–80 år*, visar att det försvann något senare än de andra dialektdragen ovan.

4.2. Dialektdrag som finns hos *arkivinformanterna* och hos *informanterna 60–80 år*

4.2.1. *Kortdiftonger*

Kort *a* har utvecklats till långt *å* i sydligaste Skåne. Norr om en gräns i öst-västlig riktning vidtar i stället ett kort *å*-ljud. Men i nordost, bl.a. i Västra och Östra Göinge och Villands härad finns ett område där vokalen diftongerats, så att *hålla* fått uttalet [haul:a] (Westerberg 1991:88). Dessa kortdiftonger redovisas under 4.2.2.2. Andra korta vokaler som också kan diftongeras är de slutna vokalerna /i/ och /y/. Efterföljande konsonant är då i regel lång. Jag hittar belägg för sådana kortdiftonger hos samtliga av *arkivinformanterna*, fördelade på vokalerna /i/, /y/, /u/ och /ɛ/. Kort /ɯ/ finns inte som fonem i Skånemålen, utan har sammanfallit med kort /y/. Hos *informanterna 60–80 år* förekommer diftongiskt uttal huvudsakligen av kort /i/ och /y/.

Arkivinformanterna uppvisar exempel på ett flertal olika kortdiftonger. **Ingrid** har exempel på /i/ i [fʁɛit:] (*fritt*) och [ɛin:an] (*innan*), på /y/ i [ɛʊp:] (*upp*) och på /u/ i [bɛʊd:ə] (*bodde*). **Anna** uppvisar exempel på /y/ i [tɔyskland] (*Tyskland*) och [ɛʊp:] (*upp*) och **Arne** har exempel på /i/ i [nɛit:ɪ] (*nittio*) och [nɛis:e] (*Nisse*). **Stig** har exempel på /ɛ/ i [fʁɛim:at] (*främmat*) och [sɛɪkstifɛm] (*sextiofem*). **Nils** visar exempel på /i/ i [mɛin:as] (*minnas*) och [ɛɛista] (*kista*) samt på /ɛ/ i [hɛisten] (*hästen*), medan **Bengt**, slutligen, har diftongiskt uttal av kort /y/ i [hʝɛus:a] (*skjutsa*) och på /u/ i [bɛʊd:ə] (*bodde*).

Informanterna 60–80 år uppvisar diftongisk realisation huvudsakligen av kort /i/ och /y/. Hos **Kerstin** finns exempel som [bøyt:ə] (*bytte*), [møyk:ə] (*mycket*) och [hɛit:adə] (*hittade*), **Eva** har exempel som [fløyt:a] (*flytta*), [søyk:la] (*cyklar*), [vɛistə] (*visste*), [sɛit:a] (*sitta*) och [vɛis:a] (*vissa*) och **Karl** uppvisar exempel som [nɛyt:] (*nytt*), [bøygdə] (*byggde*), [fɛinlan] (*Finland*), [ɛmse:ɛ] (*inser*), [kvɛin:a] (*kvinna*) och [mɛit:] (*mitt*, poss. pron.). **Lars** har exempel på /y/ och /i/ i [møyk:ə] (*mycket*), [fɛin:as] (*finnas*), [bɛildadə] (*bildade*) och [ɛɪŋən] (*ingen*). Två av *informanterna 60–80 år*, **Sven** och **Jan**, uppvisar inga kortdiftonger. De yngre *informanterna 15–20 år* uppvisar heller inga kortdiftonger. Hos en yngre informant,

Simon, hörs en antydning till förlängning av kort /i/ och möjligen /y/, men det är inga tydliga kortdiftonger. En utjämning har skett både hos *informanter 60–80 år* (som huvudsakligen bara uppvisar kortdiftonger på /i/ och /y/) och hos *informanter 15–20 år* (som inte visar några belägg för kortdiftonger).

4.2.2. *Diftongerna /oi/ och /au/*

4.2.2.1. *Diftongen /oi/*

Fornöstnordiskt långt *e* har diftongerats till /ai/ i större delen av Skåne. I nordost, i norra Gälds, Villands och Östra Göinge härad, har diftongen dissimilerats ytterligare till /oi/. Där har man uttalat exempelvis *sten* som [stom] (Kock 1904–08:17). Detta dialektdrag tillhör traditionell dialekt i den trakt där samtliga av undersökningens informanter bor. Att döma av intervjumaterialet har detta dialektdrag nästintill försvunnit redan hos *arkivinformanterna*.

Hos **Stig** finns belägg för diftongen /oi/ i [stoma] (*stenar*), [hoila] (*hela*), och i frasen [den omə gʷe:nen et:ɛ den ɔnɔ] (*den ena grenen efter den andra*). I detta exempel använder Stig diftongen /oi/ i [omə] men inte i [gʷe:nen], vilket tyder på att diftongen inte användes konsekvent utan var på väg att försvinna. **Stig** använder även ett annat diftongiskt uttal i exempelvis [tʰævlet] 'trevligt'. Jag hör också ett belägg för /oi/ hos **Arne** i ordet [moɪ] (*mer*). Intressant är att han i just denna kontext säger om meningen och då använder ett monoftongiskt *e*-ljud på samma ord: *Ja, sen va där inte* [moɪ]. *Sen e där inte nönna* [me:ɔ] *gårdar*. **Arne** använder vad jag hör inga andra /oi/-diftonger. **Arne** talar över huvud taget långsamt och tveksamt, möjligen därför att han är besvärad av intervjusituationen, men exemplet talar ändå för att **Arne** använder /oi/-diftongen och /e/ som allofoner av samma fonem, och att /oi/-diftongen är på väg att försvinna. Övriga *arkivinformanter* använder inte /oi/. **Arne**, **Anna** och **Bengt** uppvisar i stort sett bara /e/ med monoftongisk realisation. **Ingrid** växlar mellan monoftongisk och diftongisk realisation av /e/ (50 % belägg för vardera), och diftongerna kan närmast beskrivas som [eɪ]. **Nils** gör på samma sätt, och använder /e/, både med monoftongisk realisation (37 % av beläggen) och som ett diftongiskt [eɪ]. Hos *informanterna 60–80 år* förekommer inga /oi/-diftonger. Sammanfattningsvis verkar inte diftongen /oi/

behandlas som ett eget fonem av *arkivinformaterna*. Det verkar i stället röra sig om ett enda fonem med de fritt varierade allofonerna [o:], [e:] och [ɛ:].

4.2.2.2. Diftongen /au/

Den traditionella dialekten skiljer mellan två fonem, /au/ och /o/. Karaktäristisk för de nordskånska målen är diftongen /au/, som utvecklats ur fornöstnordiskt långt *a*. I andra delar av Sverige uttalas det som långt *å*-ljud, men i övriga Skåne har det förmodligen uttalats svagt diftongiskt, även om diftongen förr inte varit tillräckligt dissimilerad för att betraktas som en diftong av en tidigare generation dialektologer (Benson 1965:7). Diftongen /au/ har dock en något större utbredning än bara norra Skåne, och används även i Blekinge, Småland och Halland. Diftongen kan även monoftongeras till [a:].

Det finns också ett monoftongiskt långt *å*-ljud, som i stället återgår på kort *u* eller *o* som har förlängts och sänkts till långt /o/ (Kock 1904–08:16). Diftongen [ɛo] förekommer också som uttalsvariant. Om denna är en allofon av /au/ eller om det är en annan separat diftongeringsprocess är en öppen fråga. Detta ger alltså fyra olika uttal av *å*-ljudet, som från början alltså varit de två olika fonemen /au/ och /o/, nämligen [au], [a:], [o:] och [ɛo].

Flera av *arkivinformaterna* har belägg för flera olika *å*-uttal. **Arne** säger exempelvis [gaudana] (*gårdarna*), [go:da] (*gårdar*) och [ɛogap] (*Åkarp*, som han för övrigt även uttalar [augap] under samma intervju). **Ingrid** uppvisar också olika *å*-uttal i samma ord; hon säger *så* vid olika tillfällen som [saɔ], [so:] och [sɛo]. **Anna** använder mestadels /au/-diftongen, till exempel i [pau] (*på*) och [fɪau] (*från*), men uttalar *hår* både som [hau:] och [ho:ɪ]. **Stig** använder både /au/ ([au] och [a:]) och /o/ i t.ex. [gau], [ga:] (båda orden är *gå*) och [so:] (*så*, adv.). Han använder också en kort realisation av /au/-diftongen i [haul:a] (*hålla*). **Nils** använder mest diftongen /au/ med uttalen [au] och [a:], till exempel i meningen [sa: da: va: nɔk sau] 'så det var nog så' där *så* uttalas olika i meningens början och slut, [sa:] respektive [sau]. **Bengt** använder mest [o:], men uttalar ordet *så* dels [so:], dels [sa:].

Hos *informaterna 60–80 år* använder endast **Lars** diftongen /au/. Exempel från hans material visas nedan. Övriga informanter pratar i sina intervjuer om hur man sade förr, och härmar uttryck som *ga opp pa skånken*, 'gå upp på vinden', men i sitt

spontant använder de inga av diftongerna /au/ eller /oi/. **Kerstin** läser i en intervju upp en dikt som hon själv skrivit ”på göingska” och även översatt till ”svenska” (se bil. 1). Hon läser upp den som hon nedtecknat uttalet, och i denna finns både /oi/- och /au/- diftonger, som i orden *oit ställe* ’ett ställe’ och *cykla ella gau* ’cykla eller gå’. Kanske talade de äldre informanterna så (vilket de själva hävdar) när de var unga på 1930-, 40- och 50-talet, eller så minns de hur de äldre talade då. Oavsett vilket, verkar *informanterna 60–80 år* ha en relativt klar bild av hur den traditionella dialekten lät, fast de inte själva använder så många av dessa dialektdrag nu.

Orsaken till att en person använder både diftonger och monoftonger för långt *å*-ljud skulle kunna vara att denne antingen följer den äldre, traditionella dialekten och skiljer på två fonem, /au/ och /o/, återgående på fornöstnordiskt långt *a* respektive kort *u* eller *o*, eller att personen helt enkelt behandlar monoftong och diftong som allofoner med fri variation.

Lars använder en kort realisation av /au/-diftongen i ord som [hauldø] (*hållde*), [tɪhaul:] (*tillhåll*), [saun:a] (*sådana*) och [stault] (*stolt*). Tabell 4, nedan, visar **Lars** uttal av ord med [au], [a:] respektive [o:] som varianter av långt *å*-uttal i materialet.

Tabell 4. **Lars** uttalsvariation av långt *å*-ljud.

Diftongiskt <i>å</i> -ljud	Monoftongiskt <i>å</i> -ljud
[pa:] [pau] (<i>på</i>)	sp[o:]nkorgar
[stauɤ] (<i>står</i>)	Sm[o:]land
[sau] (<i>så</i>)	[so:] (<i>så</i>)
[fɛaugɔ] (<i>frågor</i>)	sp[o:]nkorgsmuseum
[laug], [la:g] (<i>låg</i>)	[sko:nə] (<i>Skåne</i>)
[auɤ], [a:ɤ] (<i>år</i>)	[o:ɤ] (<i>år</i>)
	[bo:dø] (<i>både</i>)

I tabell 4 ovan har alla ord ursprungligt /au/. Det syns i tabellen att samma ord realiseras på flera olika sätt, till exempel *på* som uttalas med diftong eller med långt *a*-ljud. Ordet *så* realiseras både diftongiskt och monoftongiskt. I samma intervjumaterial med **Lars** finns också flera ord med tre uttalsvarianter – diftongiskt,

med långt *a* och monoftongiskt – exempelvis *år* som samma informant vid olika tillfällen uttalar [aɔ:ɐ], [a:ɐ] eller [o:ɐ]. Detta är ett tydligt tecken på att **Lars**, och även de *arkivinformanter* som har liknande variation av *å*-ljudets uttal, behandlar monoftong och diftong som allofoner i fri variation, och att de tidigare fonemen /au/ och /o/ inte längre hålls isär utan behandlas som allofoner av samma fonem.

4.3. Dialektdrag som finns hos arkivinformanterna, hos informanterna 60–80 år och hos informanterna 15–20 år

4.3.1. Diftongering av övriga långa vokaler

I Göingetrakten finns, som tidigare nämnts (4.2.2), de traditionella diftongerna /au/, som utvecklats ur det långa *å*-ljudet och /oi/, som utvecklats från långt *e*-ljud (Swenning 1909–10:146). I många svenska dialekter förekommer diftongerade långa vokaler, och de diftonger som vi idag förknippar med Sydsverige har uppkommit senare än /au/ och /oi/, som troligen är medeltida (Swenning 1909:146). I nordöstra Skåne begränsas diftongerna i stort sett till de slutna vokalerna /i/, /y/, /ɥ/ och /u/, medan övriga vokaler, /ø/, /ɛ/, /a/, /e/ och /o/, beskrivs som monoftongiska, enligt Bruce 2010:124. Diftongering av de slutna vokalerna /i/, /y/, /ɥ/ och /u/ förväntar man sig alltså i området. Uttalet av dessa skulle kunna återges fonetiskt som [ɛi] för /i/, [œy] för /y/, [œɥ] för /ɥ/ och [ɛu] för /u/. I mitt material förekommer även viss diftongering av de övriga, väntat monoftongiska, vokalerna [ø], [ɛ] och [a]. Dessa diftonger kan fonetiskt närmast återges som [ɛø], [ɛɛ] och [aa]. /e/ och /o/ behandlas ihop med /oi/ och /au/ i 4.2.2 ovan vad gäller *arkivinformanterna*. Vad gäller *informanter 60–80 år* redovisas /o/ under /oi/, men /e/ redovisas nedan. För *informanter 15–20 år*, redovisas /e/ och /o/ här, eftersom diftongerna /oi/ och /au/ inte förekommer hos dessa informanter.

Genom att jämföra andelen diftongisk realisation mellan informantgrupperna kan en eventuell dialektutjämning åskådliggöras. För att resultaten ska bli lättare att följa delar jag upp resultatredovisningen i två avsnitt, ett om de långa, slutna vokalerna, som förväntas vara diftongiska, och ett om övriga långa vokaler, som tvärtom förväntas vara monoftongiska. Målet har varit att ur materialet för varje informant

excerpera 20 belägg för varje vokal. På långt /y/ har det varit svårt att få ihop 20 belägg, troligen därför att den är mindre frekvent än övriga vokaler. Eftersom diftongisk realisation av de slutna vokalerna är väntad, redovisas vad gäller /i/, /y/, /ʉ/ och /u/ andelen diftongisk realisation av beläggen hos informanterna. Eftersom monoftongisk realisation är väntad vad gäller de övriga vokalerna redovisas för /ø/, /ɛ/ och /a/ i stället andelen monoftongisk realisation.

4.3.1.1. Diftongisk realisation av /i/, /y/, /ʉ/ och /u/

Tabell 5 visar hur stor andel diftongisk realisation *arkivinformanterna* använder på var och en av de långa, slutna vokalerna /i/, /y/, /ʉ/ och /u/.

Tabell 5. Andel diftongisk realisation av /i/, /y/, /ʉ/ och /u/ hos *arkivinformanterna*.

	<i>Ingrid</i>	<i>Anna</i>	<i>Arne</i>	<i>Stig</i>	<i>Nils</i>	<i>Bengt</i>
/i/	90 %	95 %	0 %	100 %	100 %	100 %
/y/	100 %	100 %	0 %	100 %	–	100 %
/ʉ/	100 %	100 %	0 %	100 %	65 %	100 %
/u/	100 %	100 %	75 %	100 %	94 %	94 %

Av *arkivinformanterna* visar **Ingrid** 100 % diftongisk realisation av vokalerna /y/, /ʉ/ och /u/ och 90 % diftongisk realisation av /i/. **Anna** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerna /y/, /ʉ/ och /u/ och 95 % av /i/. **Arne** använder i stället nästan ingen diftongisk realisation. 0 % diftongisk realisation hörs av /i/, /y/ och /ʉ/, medan /u/ dock har 75 % diftongisk realisation. **Stig** använder 100 % diftongisk realisation av /i/, /y/, /ʉ/ och /u/. **Nils** använder 100 % diftongisk realisation av /i/. Inga förekomster av /y/ noteras i inspelningen, medan /ʉ/ och /u/ har övervägande diftongisk realisation, 65 % respektive 94 %. **Bengt** använder övervägande diftongisk realisation, 100 % av /i/, /y/ och /ʉ/ samt 94 % av /u/.

Sammanfattningsvis är det inte någon av de fyra långa vokalerna ovan som uttalas med enbart diftongisk realisation av alla *arkivinformanterna*, men sammantaget har alla vokalerna övervägande diftonguttal. Vad gäller /i/ finns belägg för totalt 76 % diftongiskt uttal, av /y/ finns 64 %, av /ʉ/ 74 % och av /u/ finns 93 % diftongisk realisation (se tabell 5 nedan). Sägas bör att /y/ inte har så många

förekomster i inspelningarna, bara 25 stycken totalt, och av dem står **Arne** för 9 belägg, som dessutom är monoftongiska. Förutom **Arne** har övriga informanter, i den mån det finns belägg, diftongiskt uttal av /y/.

Tabell 6. Andel diftongisk realisation av /i/, /y/, /ʉ/ och /u/ hos informanterna 60–80 år.

	<i>Kerstin</i>	<i>Eva</i>	<i>Lars</i>	<i>Karl</i>	<i>Sven</i>	<i>Jan</i>
/i/	100 %	95 %	100 %	100 %	80 %	100 %
/y/	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
/ʉ/	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
/u/	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Av informanterna 60–80 år använder **Kerstin** 100 % diftongisk realisation av vokalerna /i/, /y/, /ʉ/ och /u/. **Eva** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerna /y/, /ʉ/ och /u/ och 95 % av /i/. **Lars** och **Karl** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerna /i/, /y/, /ʉ/ och /u/. **Sven** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerna /y/, /ʉ/ och /u/ och 80 % av /i/. **Jan** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerna /i/, /y/, /ʉ/ och /u/.

Sammanfattningsvis har informanterna 60–80 år enbart diftongisk realisation av vokalerna /y/, /ʉ/ och /u/, och endast vad gäller /i/ uppvisar två av informanterna även enstaka belägg för monoftongisk realisation. Gruppen informanter 60–80 år är alltså mer homogen i fråga om uttalet av de slutna vokalerna än gruppen arkivinformanter.

Tabell 7. Andel diftongisk realisation av /i/, /y/, /ʉ/ och /u/ hos informanterna 15–20 år.

	<i>Emma</i>	<i>Sara</i>	<i>Elin</i>	<i>Marcus</i>	<i>Erik</i>	<i>Simon</i>
/i/	35 %	100 %	90 %	90 %	0 %	100 %
/y/	6 %	100 %	100 %	100 %	0 %	100 %
/ʉ/	100 %	95 %	100 %	100 %	14 %	100 %
/u/	95 %	90 %	100 %	100 %	0 %	100 %

Av *informanterna 15–20 år* använder **Emma** 100 % diftongisk realisation av vokalen /ɥ/ och 95 % diftonger av /u/. Däremot använder hon övervägande andel monoftongisk realisation av både /i/ och /y/, då /i/ bara har 35 % diftongisk realisation och /y/ har 6 % diftonger. **Sara** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerne /i/ och /y/. Hon har 95 % diftongisk realisation av /ɥ/ och 90 % diftongisk realisation av /u/. **Elin** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerne /y/, /ɥ/ och /u/. Av /i/ använder hon 90 % diftonger. **Marcus** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerne /y/, /ɥ/ och /u/. Av /i/ använder han 90 % diftongisk realisation. **Erik** använder nästan ingen diftongisk realisation. Han använder bara monoftongisk realisation av vokalerne /i/, /y/ och /u/, och alltså 0 % diftonger. Av /ɥ/ använder han 14 % diftongisk realisation. **Simon** använder 100 % diftongisk realisation av vokalerne /i/, /y/, /ɥ/ och /u/.

Sammanfattningsvis är resultatet för de yngre informanterna inte så homogent som för de äldre. En informant, **Erik**, använder i stort sett ingen diftongisk realisation av vokalerne, medan **Emma** har två vokaler med nästan enbart diftongisk realisation och två med övervägande monoftongisk realisation. Övriga fyra informanter använder övervägande diftongisk realisation av alla vokalerne /i/, /y/, /ɥ/ och /u/.

4.3.1.2. Sammantaget resultat för realisationen av /i/, /y/, /ɥ/ och /u/

I tabell 8 nedan redovisas det sammantagna resultatet för andelen diftongerade vokaler i de tre grupperna *arkivinformanter*, *informanter 60–80 år* och *informanter 15–20 år*, på var och en av de fyra långa, slutna vokalerne.

Tabell 8. Andel sammantagen diftongisk realisation av /i/, /y/, /ɥ/ och /u/.

	/i/	/y/	/ɥ/	/u/	Genomsnitt
Arkivinformanter	76 %	64 %	74 %	93 %	77 %
60–80 år	96 %	100 %	100 %	100 %	99 %
15–20 år	69 %	69 %	89 %	90 %	79 %

Arkivinformanterna har i genomsnitt 77 % diftongisk realisation jämfört med *informanterna 60–80 års* 99 % och *informanterna 15–20 års* 79 %. Det visar sig alltså att gruppen *informanter 60–80 år* är den mest konsekventa, och använder sammantaget minst 96 % diftongisk realisation av var och en av de fyra slutna vokalerna, och av samtliga belägg för vokalerna uttalar de 99 % med diftong.

Den yngre gruppen, *informanter 15–20 år*, har inte för någon enskild vokal lika stor andel diftongisk realisation, utan den sammanlagda andelen diftonger för de enskilda vokalerna ligger mellan 69 % och 90 %. Vokalerna /ɤ/ och /u/ har störst andel diftonger (89 % respektive 90 %) medan /i/ och /y/ bara har 69 % sammanlagd diftongisk realisation, vilket framför allt beror på att både **Emma** och **Erik** använder mycket liten andel diftongiskt uttal av /i/ och /y/ (se 3.1.1.2). Sammantaget uttalar den yngre gruppen bara 79 % av samtliga vokalbelägg med diftong.

Gruppen *arkivinformanter* uppvisar siffror vad gäller diftongisk realisation som mer liknar de yngre informanternas än de äldres, och genomsnittet ligger på 77 % jämfört med 79 % i den yngre gruppen. Här påverkar dock **Arne** resultatet i hög grad, eftersom han inte har diftongisk realisation vare sig av /i/, /y/ eller /ɤ/. Om hans resultat uteslöts ur gruppen, skulle siffrorna i stället för 76 % (av /i/), 64 % (av /y/) och 74 % (av /ɤ/) blivit 96 %, 100 % och 98 % diftongisk realisation. Genomsnittsvärdet skulle då i stället för 77% diftongisk realisation blivit 92%. De senare siffrorna överensstämmer mycket väl med den äldre informantgruppens siffror (se tabell 8).

4.3.1.3. Monoftongisk realisation av /ø/, /ɛ/, /ɑ/, /e/ och /o/

Hos *arkivinformanter* redovisas här bara vokalerna /ø/, /ɛ/ och /ɑ/ (för /e/ och /o/, se /oi/ och /au/, 4.2.2) men hos *informanter 60–80 år* redovisas också /e/ (för /o/ se 4.2.2), och hos *informanter 15–20 år* redovisas både /e/ och /o/, eftersom inga /oi/- eller /au/-diftonger förekommer i denna grupp.

Tabell 9. Andel monoftongisk realisation av /ø/, /ɛ/ och /ɑ/ hos arkivinformaterna.

	<i>Ingrid</i>	<i>Anna</i>	<i>Arne</i>	<i>Stig</i>	<i>Nils</i>	<i>Bengt</i>
/ø/	100 %	100 %	92 %	50 %	43 %	100 %
/ɛ/	91 %	100 %	100 %	90 %	93 %	100 %
/ɑ/	90 %	65 %	100 %	45 %	30 %	100 %

Av arkivinformaterna har **Ingrid** 100 % monoftongisk realisation av /ø/, 91 % monoftongisk realisation av /ɛ/ och 90 % av /ɑ/. **Anna** använder 100 % monoftongisk realisation av /ø/ och /ɛ/. Vokalen /ɑ/ hade också övervägande monoftongiskt uttal, men mindre, 65 %. **Arne** använder 100 % monoftongisk realisation av /ɛ/ och /ɑ/, och på /ø/ har han 92 % monoftongisk realisation. **Stig** använder 90 % monoftongisk realisation av /ɛ/, men bara 50 % monoftongisk realisation av /ø/ och 45 % på /ɑ/. **Nils** använder bara övervägande monoftongisk realisation av /ɛ/, 93 %. I övrigt överväger diftongerna, bara 43 % monoftongisk realisation av /ø/ och 30 % av /ɑ/. **Bengt** använder 100 % monoftongisk realisation av /ø/, /ɛ/ och /ɑ/.

Sammantaget varierar hos arkivinformaterna andelen monoftongisk realisation av alla belägg för varje enskild vokal ganska mycket från informant till informant. I tabell 12 (nedan) syns att det genomsnittliga uttalet av vokalerna varierar. Störst andel monoftongisk realisation har /ɛ/ (96 %) följt av /ø/ (81 %) och /ɑ/ (72 %).

Tabell 10. Andel monoftongisk realisation av /ø/, /ɛ/ /ɑ/ och /e/ hos informanterna 60–80 år.

	<i>Kerstin</i>	<i>Eva</i>	<i>Lars</i>	<i>Karl</i>	<i>Sven</i>	<i>Jan</i>
/ø/	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
/ɛ/	100 %	100 %	100 %	90 %	100 %	100 %
/ɑ/	100 %	100 %	55 %	85 %	100 %	100 %
/e/	100 %	100 %	100 %	90 %	100 %	100 %

Av informanterna 60–80 år har **Kerstin** 100 % monoftongiskt uttal av samtliga av de övriga vokalerna /ø/, /ɛ/ och /ɑ/ och /e/. **Eva** har också 100 % monoftongiskt uttal

Det tycks som om vokalen /ɛ/ har störst andel sammantagen monoftongisk realisation hos samtliga informanter, men att även /ø/ mestadels är monoftongiskt hos informanterna, även om enstaka fall av diftongisk realisation hörs. Vad gäller /ɑ/, däremot, är realisationen mer varierande, framför allt hos ett par av *arkivinformanterna*, **Stig** och **Nils**, som bara har 50 % respektive 43 % monoftongisk realisation av /ø/ och 45 % respektive 30 % monoftongisk realisation av /ɑ/. Det tycks som om uttalet av /ø/, /ɛ/ och /ɑ/ har utjämnats från att förr variera mellan diftong och monoftong till att nu vara helt monoftongiskt bland åtminstone 15–20-åringarna, som också har helt monoftongisk realisation av /e/ och /o/.

4.3.2. *Bakre och främre /r/*

Det bakre /r/-ljudet är typiskt för södra Sverige. Gränsen mot främre [r] går tvärs igenom Sverige, genom mellersta Halland, längs gränsen mellan Västergötland och Småland upp till Jönköping och sedan till österut till Mönsterås mellan Oskarshamn och Kalmar (Sjöstedt 1936:163, Elert 1981:19). Bakre /r/ är en novation, och övergången till bakre /r/ i Sydsverige har skett under de senaste 200 åren, enligt Elert (1981:19). Främre /r/ verkar ha bevarats länge som språköar i nordöstra Skåne. I början av 1900-talet anger Kock (1904–08:19) att det finns platser där främre /r/ fortfarande används, exempelvis i de båda Göinge-häraderna och Sjöstedt (1936:158) anger att främre /r/ ej var ovanligt i slutet av 1800-talet i Kristianstad län.

På 1930-talet förutspådde Sjöstedt (1936:317) att bakre /r/ skulle sprida sig norrut, medan Elert (1974:7) knappt 40 år senare visar motsatsen, nämligen att /r/-gränsen ligger fast. Dock håller främre /r/ på att sprida sig som en sociolektalt drag i södra Sverige, med nollrealiserat /r/ och retroflex realisation av dental konsonant (/rt/ uttalas [t] till exempel) enligt centralsvenskt standarduttal (Bruce 2014:153).

4.3.2.1. *Fallbeskrivning av främre /r/-användare*

Bland de tolv informanter som ingår i mitt material använder en av *arkivinformanterna* och två av *informanterna 15–20 år främre /r/*. Övriga informanter använder enbart bakre /r/. Jag använder nedan genomgående de

fonetiska tecknen [ɣ] (bakre /r/) och [ɹ] (främre /r/), vilka betecknar frikativor. I materialet förekommer även tremulantiskt uttal, men det är mer ovanligt, och skillnaden mellan frikativt och tremulantiskt uttal av /r/ är inte relevant här.

Anna, i gruppen *arkivinformer*, använder [ɹ]. Anna är född 1904, och säger sig vara 85 år vid inspelningstillfället (som alltså torde vara år 1989). Intervjuaren påpekar i början av intervjun att han noterat att Töshultborna har ”de gammeldags rullande r:en”. Anna använder [ɹ] mediant och finalt i ord och i konsonantförbindelser, men i ord på *str-* och *kr-* kan hon variera med [ɣ]. I intervjun realiseras ordet *kring* med [ɹ] medan *krigstider* har [ɣ]. Hon verkar dock konsekvent använda [ɣ] ordinitialt, i intervjun exempelvis i [ɣ]eda, [ɣ]ummet och [ɣ]agg. Vokaliseringen av /r/ (se 4.3.3) förekommer på samma sätt som hos övriga informanter, men ordfinalt förekommer ibland främre /r/ i stället för vokalisering, exempelvis i orden va[ɹ] (v. i pret.) och hä[ɹ].

Emma, i gruppen *informanter 15–20 år*, använder [ɹ] ganska konsekvent i olika positioner i ord. Hon använder dock inga supradentaler, utan vokaliserar /r/ före konsonant. Hon säger exempelvis inte *borta* med retroflex (t) utan [bo:ata] med vokalisering av /r/. Finalt använder hon ibland [ɹ]; uttalet av *här* varierar mellan [hæ:ɹ] och [hæ:ɣ] eller vokaliserat /r/. Andra enstaka ord med [ɣ] förekommer också, som ba[ɣ]a eller k[ɣ]ing.

Erik, i gruppen *informanter 15–20 år*, använder också [ɹ]. Även han använder vokalisering av /r/, men inte lika konsekvent som Emma. Han använder ofta [ɹ] i ordfinal position i stället för vokalisering, som till exempel hä[ɹ] och dä[ɹ], men vokalisering i exempelvis [hɑ:ə] (*har*). Jag hör ett belägg för retroflex artikulation, svä[d] ’svärd’, där /r/ alltså inte vokaliseras före dental konsonant.

Det mest troliga när det gäller de ovanstående exemplen på användning av [ɹ] är att **Anna** har kvar det gamla främre uttalet av /r/, som fanns i trakten innan bakre /r/ tog över som en novation. **Emma** och **Erik**, däremot, hör förmodligen till den av Bruce (2010:153) beskrivna grupp där främre /r/ sprider sig som ett sociolektalt drag. I intervjuerna förklarar Emma att hon tagit efter r:et från en släkting i Stockholm som hon såg upp till som barn, medan Erik inte vet varför han använder [ɹ], eftersom han själv upplever det som avvikande.

4.3.3. *Vokalisering av /r/*

Vokalisering av /r/ beskrivs som ett dialektalt drag karaktäristiskt för sydsvenska mål (Sjöstedt 1936:12). Ett vokalisert element utvecklas till följd av en successiv försvagning av /r/, och vokaliseringen ingår som det sista momentet av *r*-försvagningen (Sjöstedt 1936:145). Den äldsta försvagningen av /r/ äger rum framför dental konsonant och i den slutljudande obetonade förbindelsen *-er*. Den yngsta är försvagningen av slutljudande enkelt /r/ och försvagning av /r/ framför icke-dental konsonant. Starkast har vokaliseringen varit i norra Skåne och i centrala Väst, där den också förekommer framför icke-dental konsonant, enligt Sjöstedt (1936:2).

Hos alla informanter förekommer vokalisering, som här redovisas i form av exempel på ord med vokalisering hos varje informant i de olika grupperna, *arkivinformanter* (4.3.3.1), *informanter 60–80 år* (4.3.3.2) och *informanter 15–20 år* (4.3.3.3).

4.3.3.1. *Arkivinformanter*

Ingrid har exempel på vokalisering i ord som [fæ:adət] (*färdigt*), [dæ:a] (*där*), [næ:a] (*när*) och *frim*[æ:a]*ke* (*frimärke*), *n*[æ:a]*mst* (*närmst*), *b*[œ:a]*jade* (*började*) och [ba:as] (*bars*). **Anna** använder främre /r/ men har ändå exempel som *sk*[œ:u:]*na* (*skorna*), [ʃwɛ:t] (*svårt*), *gång*[ɛ] (*gång*), *klass*[ɛ] (*klasser*), [dæ:a] (*där*) och *v*[æ:a]*ma* (*värma*).

Arne har exempel som [hy:ədɛ] (*hyrde*), [ju:ədɛ] (*gjorde*), [fœ:atitwaɔ] (*fyrtiotvå*), [to:apana] (*torparna*) och [ko:ajana] (*korgarna*). **Stig** har exempel som [hœ:ɛt] (*hört*), [fa:atɛn] (*farten*), [kœ:na] (*korna*), [fœ:ɛ] (*för*), [glœ:] (*glor*), [jœ:ɛ] (*gör*), *v*[æ:a]*mland* (*Värmland*), *högf*[æ:a]*dia* (*högfärdiga*), [œœ:kɛgaɔn] (*kyrkogården*) och *b*[œ:]*jade* (*började*). **Nils** har exempel som *säk*[œ:a]*t* (*säkert*), [hœ:ɛt] (*hört*), *f*[œ:a]*ste* (*förste*), [dæ:a] (*där*), [tʋ]œ:u:] (*tror*), [aɔ] (*år*) och *st*[œ:a]*ka* (*styrka*). **Bengt** har exempel som [ju:ədɛ] (*gjorde*), [dæ:a] (*där*), *stick*[ʋ] (*stickor*), [hæ:a] (*här*), *aff*[æ:a] (*affär*) och *sm*[œ:]*ja* (*smörja*).

4.3.3.2. Informanter 60–80 år

Kerstin har exempel som [ba:an] (*barn*), [jo:adɛ] (*gjorde*), m[a:]tinson (*Martinsson*), ligg[ɛ] (*ligger*), söd[ɛ] (*söder*), kilomet[ɛ] (*kilometer*), [hæ:a] (*här*), [dæ:a] (*där*), [hæ:a] (*hur*), d) sölvesb[o:a]j (*Sölvesborg*) och [pa:ak] (*park*). **Eva** har exempel som [ba:an] (*barn*), [jo:adɛ] (*gjorde*), [go:ad] (*gård*), gång[ɛ] (*gång*), utanf[œ:a] (*utanför*), öv[ɛ] (*över*), [ɛl:ɛ] (*eller*), [o:a] (*år*), [mœ:akt] (*mörkt*), [a:a]betshäst (*arbetshäst*) och m[o:a]gon (*morgon*).

Lars har exempel som h[œ:a]net (*hörnet*), sv[a:ɛ]ta (*svarta*), [go:aden] (*gården*), håll[ɛ] (*håller*), gång[ɛ] (*gång*), [ha:a] (*har*), [dæ:a] (*där*), [hæ:a] (*här*), [o:a] (*år*), [ko:aj] (*korg*), tj[œ:a]kan (*kyrkan*) och sk[a:ɛ]vade (*skarvade*). **Karl** har exempel som f[æ:a]dit (*färdigt*), [go:ad] (*gård*), [ɑ:a]ton (*arton*), ligg[ɛ] (*ligger*), sit[ɛ] (*sitter*), [o:a] (*år*), [se:ɛ] (*ser*), [hæ:a] (*här*), [dæ:a] (*där*), [mæ:akt] (*märkt*), v[i:ə]ke (*virke*) och b[œ:a]ja (*börja*). **Sven** har exempel som b[o:a]tglömd (*bortglömd*), [svo:at] (*svårt*), semest[ɛə] (*semester*), tänk[ɛə] (*tänker*), [o:a] (*år*), b[œ:a]jan (*början*) och m[æ:a]klit (*märkligt*). **Jan** har exempel som b[o:a]ta (*borta*), g[o:a]den (*gården*), [o:a]ten (*orten*), [ba:an] (*barn*), tyk[ɛ] (*tycker*), [ha:a] (*har*), [hæ:a] (*här*), [jœ:a] (*gör*), kilomet[ɛ] (*kilometer*), besv[æ:a]li (*besvärlig*), sv[æ:a]je (*Sverige*) och påv[æ:a]kat (*påverkat*).

4.3.3.3. Informanter 15–20 år

Hos de yngre informanterna hittar jag också vokalisering av /r/, även hos dem som i huvudsak använder ett främre /r/. **Emma** använder [ɹ] men har ändå exempel på vokalisering, som b[o:a]ta (*borta*), g[o:a]den (*gården*), ann[a]s (*annars*), [ba:an] (*barn*), vint[ɛ] (*vinter*), [hæ:a] (*här*), [ha:a] (*har*), v[æ:a]kstad (*verkstad*), v[ɑ:a]je (*varje*). **Sara** har exempel som fös[œ:a]k (*försök*), sp[o:a]ta (*sporta*), t[u:ə]sdaga (*torsdagar*), sak[ɛ] (*saker*), häng[ɛ] (*hänger*), [hæ:a] (*här*), [se:ɛ] (*ser*), [kva:a] (*kvar*), v[i:a]kning (*verknings*). **Elin** har exempel som b[o:a]t (*bort*), p[æ:a]lo (*pärlor*), f[œ]st (*först*), köp[ɛ] (*köper*), [hæ:a] (*här*), [ha:a] (*har*), lillebr[u:ə] (*lillebror*), b[œ:a]ja (*börja*) och [a:]mband (*armband*).

Marcus har exempel som g[o:a]den (*gården*), [bo:ata] (*borta*), [ba:an] (*barn*), st[œ:a]sta (*största*), t[u:ə]sdaga (*torsdagar*), l[æ:a]de (*lärde*), [bo:at] (*bort*), [o:a]

(*är*), [hæ:a] (*här*), [ne:ɛ] (*ner*), svv[æ:a]ksta (*syverkstad*) och b[œ:a]jade (*började*). **Erik** använder främre /r/ men har ändå exempel som st[ɑ:a]tade (*startade*), [jo:at] (*gjort*), [bo:at] (*bort*), [ha:a] (*har*), skjut[ɛ] (*skjuter*) och b[œ:a]jade (*började*). **Simon** har exempel som [to:an] (*torn*), [jo:at] (*gjort*), d[y:ət] (*dyrt*), vinn[ɛ] (*vinner*), pris[ɛ] (*priser*), [æ:a] (*är*), [ne:ɛ] (*ner*), v[o:a] (*vår*), s [tu:a] (*stor*), v[æ:a]kade (*verkade*), b[œ:a]jan (*början*) och s[œ:a]vis (*service*). **Simon** har exempel som [to:an] (*torn*), [jo:a] (*gjort*), [dy:ət] (*dyrt*), vinn[ɛ] (*vinner*), pris[ɛ] (*priser*), [æ:a] (*är*), [ne:ɛ] (*ner*), [vo:a] (*vår*), [stu:a] (*stor*), v[æ:a]kade (*verkade*), b[œ:a]jan (*början*) och s[œ:a]vis (*service*).

Som synes ovan finns många exempel på vokalisering av /r/ även hos de yngre informanterna. Detta är alltså ett traditionellt dialektdrag som inte verkar ha utjämnats. Dock använder främre /r/-användaren Erik inte vokalisering i lika hög grad som de övriga, utan använder ofta finalt /r/ (t.ex. i dä[ɾ]), och någon gång retroflex (i svä[d] 'svärd'). Denna användning närmar sig centralt standardspråk, och är kanske ett litet tecken på utjämning mot standardspråk, men som helhet verkar dialektdraget vokalisering finnas kvar i samma utsträckning som förr.

5. Diskussion

I detta kapitel följer en diskussion om resultaten som presenterats i kapitel 4. Först diskuteras resultaten utifrån hypotesen om vilka drag som försvinner först vid en dialektutjämning (5.1), sedan jämförs resultaten med projektet *Svenska dialekter i förändring* och dialektutjämning i Torsby i Värmland och Edsbyn i Hälsingland (Nilsson och Wistrand 2017) (5.2). Slutligen diskuteras variabler som inte undersökts (5.3).

5.1. Morfologiska, fonemiska och fonetiska dialektdrag i utjämningsprocessen

Min hypotes (1.2) var att dialektutjämnningen skulle märkas tidigare och tydligare på det morfologiska och det fonemiska planet än på det fonetiska planet. Sålunda skulle morfologiska och fonemiska drag utjämnas eller försvinna snabbare i

dialektutjämningsprocessen än fonetiska drag. Vad gäller de två morfologiska dragen, inledningsvis, stämmer hypotesen bra. *Arkivinformanterna*, födda mellan ca 1880–1910 uppvisar en hel del ålderdomlig genusböjning av artiklar och pronomina, former som stämmer överens med Sjöstedts (1944:80) beskrivningar, och de har även person- och pluralböjning med former jämförbara med med den geografiska indelningen hos exempelvis Lech (1925:116–118) och Horn af Åminne (u.u.: karta 3).

Huruvida *arkivinformanterna* är konsekventa i sin användning av dessa båda morfologiska drag är svårt att avgöra utifrån materialet. Enstaka belägg tyder på att de även blandar traditionell dialekt med modernare, mer standardspråkliga former, men materialet är för litet för att dra några slutsatser om detta. Det finns dock inga belägg för äldre böjningsformer i materialet med *informanter 60–80 år*, informanter som alltså är födda mellan cirka 1930 och 1950. Däremot diskuterar dessa informanter sinsemellan hur man pratade när de var unga, och citerar uttryck som innehåller äldre ordformer. Som nämnts i 4.2.2. läser **Kerstin**, en av *informanterna 60–80 år*, upp en dikt (se bil. 1) som hon själv skrivit ”på göingska”, så som hon kommer ihåg sin barndoms dialekt. I dikten har hon med exempel på pluralböjda verb i *vi fröse om nävana* ’vi frös om händerna’, en enklitisk bestämd artikel (f.) i *skolle vi te söndagsskolena gau* ’skulle vi till söndagsskolan gå’ och obestämd artikel (m.) *oin vanlia påse*.

Något får mig ändå att tro att det handlar mer om att man minns dialektdrag man hört än om att man verkligen talade så själv. **Kerstin** föddes 1941 och var 9 år 1950. En *arkivinformant* född 1880 var vid den tiden 70 år, och talade på många sätt den traditionella dialekt som beskrivs i uppsatsen. Detta hörde 9-åringarna då, och minns nu. Men kanske talade även **Kerstin** och barnen i hennes ålder (och de andra *informanterna 60–80 år*) mer dialektalt som barn än vad de gör nu. Enligt Thelander (1982:54, i Svan & Nilsson 2014:36) finns en tendens hos medelålders att tala med standardspråkligt än vad de gjorde som unga.

Vad gäller fonemiska och fonetiska drag skulle enligt min hypotes de fonetiska dragen stå sig längst i en dialektutjämningsprocess, och de fonemiska dragen utjämnas och försvinna snabbare. Martin Persson (2010:94) uttrycker följande: ”När en språkvarietet anpassas till en annan, utjämnas fonemisk diskrepans snabbare och i

högre grad än fonetisk differens”. I min undersökning finns tre fonemiska drag representerade.

Ett fonemiskt drag som undersökts i materialet är lenisering av de tonlösa konsonanterna /p/, /t/ och /k/. Det är på samma sätt med lenisering som med de morfologiska dialekt dragen; lenisering används av alla *arkivinformanter*, men inte helt konsekvent, och hos *informanterna 60–80 år* har draget helt försvunnit.

Diftongerna /oi/ och /au/ är också ett ursprungligen fonemiskt dialekt drag. I den traditionella dialekten användes exempelvis /oi/-diftongen och det långa monoftongiska /e/ som olika fonem, likaså /au/-diftongen och monoftongiskt /o/. Dock verkar det inte vara så i materialet. De informanter som använder diftongerna /oi/ och /au/ uppvisar, åtminstone de flesta, exempel på både diftongiskt och monoftongiskt uttal på samma ord vid olika tillfällen, som att **Ingrid** använder olika /o/-uttal på *så*, [saɔ] och [so:] eller att **Lars** uttalar *år* vid olika tillfällen som [a:ɤ], [a:ɤ] och [o:ɤ] (4.2.2.2). Informanterna behandlar diftongen /au/ som en allofon av /o/-fonemet. De få informanter som tillämpar /oi/-diftongen använder också ett monoftongiskt /e/ i ord där diftong är förväntad, alltså på ord som hade /oi/ när dialekten hade en distinktion mellan /oi/ och /e/. Det innebär att även det fonemiska dialekt draget diftongerna /oi/ och /au/ har utjämnats, och redan hos *arkivinformanterna* handlade det snarare om en fonetisk variation.

Ett tredje fonemiskt dialekt drag är det halv vokaliska /w/ som återfinns i initiala kluster. /w/ och /v/ var två olika fonem i den traditionella dialekten och det var skillnad mellan äldre initialt /hw/ som fortsatte som /w/ och äldre initialt /w/ som fortsatte som /v/ (Hansson 1969:92 f.). I initiala kluster finns i materialet åtskilliga belegg för /w/ hos *arkivinformanterna*. En informant verkar konsekvent använda /w/ i initiala kluster, medan det hos alla andra finns förekomster men inte lika konsekvent använda. Hos *informanter 60–80 år* är även detta dialekt drag utjämnat.

Alla drag som innebär en morfologisk och fonemisk skillnad kan alltså beläggas hos *arkivinformanterna*, som är födda före och runt 1900-talets början, men har redan hos *arkivinformanterna* utjämnats och används inte konsekvent. Dragen finns knappt kvar alls hos *informanterna 60–80 år*. Nästa fråga är vilka av de fonetiska dialekt dragen som finns kvar, och om de alltså är motståndskraftigare, enligt hypotesen.

De fyra dialektdrag som är fonetiska är kortdiftonger, diftongering av övriga långa vokaler, vokalisering av /r/ samt användningen av främre eller bakre /r/. Kortdiftonger finns det belägg av för många olika vokaler hos *arkivinformanterna* men i stort sett endast på /i/ och /y/ hos *informanter 60–80 år*. Detta fonetiska drag, som alltså handlar om realisationen av korta vokaler, har helt utjämnats och försvunnit hos *informanter 15–20 år*.

Diftongering av övriga vokaler är ett fonetiskt drag som kvarstår, men kanske håller på att utjämnas. I stort sett alla *informanter 60–80 år* har lika mycket diftongisk realisation av de i Nordöstkåne förväntat diftongerade vokalerna /i/, /y/, /ɥ/ och /u/. De yngsta *informanterna, 15–20 år*, använder också diftongisk realisation av dessa fyra vokaler, men i högre grad av /ɥ/ och /u/ (89,5 % av förekomsterna diftongeras) än av /i/ och /y/ (bara 69 % diftonger av antalet förekomster), och två informanter, **Emma** och **Erik**, har i stort sett ingen diftongisk realisation av /i/ och /y/ (se 4.3.1.1). Att /i/ och /y/ möjligen realiseras mer monoftongiskt av informanter 15–20 år kan ses som en utjämning mot central standardsvenska.

Övriga vokaler hos ungdomarna är helt monoftongiska, och jämfört med *arkivinformanterna* och *informanterna 60–80 år* verkar ungdomarnas dialekt i detta avseende ha utjämnats, troligen inte mot central standardsvenska, och inte heller mot västskånskan, som har diftongisk realisation av samtliga nio vokaler (Bruce 2010:122), utan mot Kristianstadsdialekten, där övriga slutna vokaler har monoftongisk realisation. De yngre informanternas helt monoftongiska realisation av exempelvis /a/ jämfört med *arkivformanternas* endast 70 % monoftongiska realisation utgör en utjämning. Det verkar alltså vara så att Osby, som inte ligger nära en större stad, dras mot närmaste mindre stad, som är Kristianstad. Denna process, att de mest lokala formerna ersätts av standardformer men de som har större regional utbredning överlever, beskrivs som regionalisering (Svahn & Nilsson 2014:33).

Vokalisering av /r/ verkar vara det fonetiska drag som ändrat sig minst. Det förekommer i alla tre informantgrupperna, även hos de ungdomar som använder ett främre /r/ och därmed skulle ha kunnat använda retroflex artikulation i stället. En tendens att använda [ɹ] finalt i ord finns endast hos främre /r/-användaren Erik.

Ett fonetiskt dialektdrag som faktiskt försvunnit redan hos *arkivinformanterna* är användningen av [ɪ]. Här har det skett en dialektutjämning redan hos *arkivinformanterna*, då bara en av dessa, **Anna**, använder det äldre [ɪ]. *Informanterna 60–80 år* använder genomgående [ɛ]. Kanske kan denna tidiga utjämning, liksom den senare förändringen av diftongmönstret för långa vokaler, tyda på regionalisering. [ɛ] är ju ett tydligt regionalt dialektdrag som utmärker sydsvenska dialekter, och skulle kunna sägas ingå i en regional standardvarietet (Svahn & Nilsson 2014:34).

Av ungdomarna använder två informanter (**Emma** och **Erik**) [ɪ]. Det skulle vara av intresse att undersöka ett större ungdomsmaterial för att närmare kartlägga detta fenomen, som jag tolkar som ett tecken på utjämning mot central standardsvenska. Bruce (2010:153) förutspår ju att [ɪ] kommer att sprida sig i södra Sverige med början som ett sociolektalt drag. Det har förmodligen med attityd till dialekten och prestige att göra, där central standardsvenska har högre prestige än sydsvensk dialekt, framför allt bland unga.

5.2. Dialektutjämning i Osby relaterad till Torsby och Edsbyn

I Språktidningen nr 5 2017 beskrivs projektet *Svenska dialekter i förändring* och dialektutjämning i Torsby i Värmland och Edsbyn i Hälsingland (Nilsson & Wistrand 2017). Attityden till den egna dialekten tas upp som en faktor som påverkar dialektutjämning, där Torsbybor verkar ha en mer positiv inställning till orten och dialekten, och därför har en mer välbevarad, mindre utjämnad dialekt än Edsbybor, som inte har samma känsla för sin egen dialekt. Edsbydialekten tar i stället upp drag från standardsvenskan och de dialektdrag som fortfarande används är framför allt norrländska drag, språkdrag som används i en större region.

Frågan är hur Osbydialekten skulle kunna jämföras med Edsbyn och Torsbyn. Osbyborna liknar Torsbyborna så tillvida att de verkar trivas där de bor och gärna vill stanna på orten. Informanterna i mitt material verkar ha en positiv attityd till den egna dialekten (detta är inte undersökt, men slutsatsen dras utifrån intervjuerna), som de flesta benämner ”göingska”. Trots detta har många traditionella dialektdrag försvunnit, men de dialektdrag som finns kvar hos dagens 60–80-åringar kan

härledas både till den traditionella dialekten och till mer regionala drag, på samma sätt som i Edsbyn, exempelvis användandet av bakre /r/. Hos dagens äldre *informanter 60–80 år*, uttalas de slutna vokaler /i/, /y/, /u/ och /u/ diftongiskt, medan övriga långa vokaler realiseras monoftongiskt, vilket skiljer nordskånskan från övrig skånska, och alltså torde vara ett regionalt dialektdrag. Dagens äldre har kvar kortdiftonger och i någon mån den traditionella diftongen /au/, drag som helt saknas hos dagens unga informanter, men dagens äldre *informanter 60–80 år* har nog ändå inte en dialekt som kan beskrivas som välbevarad. Dagens 15–20-åringar är än mer påverkade både av regionen och standardspråket. De yngre verkar utveckla ett lite annat diftongeringsmönster än det som 60–80-åringarna uppvisar. De yngres typ av diftongering tycks vara regionalt påverkad, och liknar Kristianstadsdialekten och nordskånskan (Bruce 2010:124). Samtidigt finns det tecken på standardspråkspåverkan när det gäller ett par informanterns användning av [ɪ] samt tendensen till monoftongisk realisation av /i/ och /y/.

Jag tror att Osby hamnar närmare Edsbyn än Torsby och på dialektskalan. ”Generellt gäller att de dialektdrag som bara användes sporadiskt av Torsbybor på 1940-talet bara används lite grann av dem som talar mest dialekt idag – men inte av ungdomar” är en av slutsatserna om dialekten i Torsby i Språktidningens artikel (Nilsson & Wistrand 2017:39). Om dialekten i Osby skulle slutsatsen snarast vara att de dialektdrag som bara användes sporadiskt av Osbybor på 1940-talet inte används alls av dem som talar mest dialekt idag – och inte heller av ungdomar.

5.3. Variabler som inte undersökts

Det finns variabler som förekommer i denna uppsats men som inte undersökts. Jämförelser skulle kunna göras utifrån var i Osby kommun informanterna bor, hur deras ålder påverkar resultatet (åldersspannet inom de två äldsta informantgrupperna är ju stort) eller om sättet de själva pratar på korrelerar med deras egen skattning av hur dialektalt de talar, men inga sådana jämförelser är gjorda. Jag har endast kort diskuterat intervjuarens roll (3.3) och hur det eventuellt påverkar informanterna om intervjuaren talar deras egen dialekt eller mer central rikssvenska. I vissa av intervjuerna med *arkivinformanterna* talar intervjuaren nästan mer dialektalt än

informanten. Det är troligt att intervjuaren i dessa fall vill uppmuntra informanten att använda mer traditionell dialekt genom att själv använda dialektala ord och böjningsformer. Intervjuaren i materialet med *informanter 60–80 år* och *15–20 år* talar inte sydsvensk dialekt, vilket möjligen påverkar informanterna.

5.4. Framåtblick

De sydsvenska dialekterna är mycket intressanta, eftersom de varit ett slags mellanting mellan svenska och danska. Katlev (2006) frågar sig om skånska faktiskt är ett språk, då han menar att det finns en ökande skånsk medvetenhet om en historia och kultur som varken är riktigt svensk eller riktigt dansk. Han besvarar själv sin fråga med att ”ligesom Bornholm har Skåne hverken sin egen hær eller sin egen flåde”, och menar således att Skåne inte är ett eget land, även om där finns ett rikt regionalt ordförråd och ett till viss del markant självständigt ljudsystem (Katlev 2006:131). Med utgångspunkt i min undersökning håller jag med Katlev, och tillägger att jag tror att Skåne, trots sina danska rötter, kommer att bli mer svenskt med tiden, att döma av den dialektutjämning mot centralsvenskt standardspråk som smyger sig in i de unga nordostskåningarnas tal, liksom det gör hos ungdomar i många av Sveriges dialekter. Men samtidigt kan en mer övergripande skånsk identitet framträda, om en regionalisering av vissa dialektdrag fortsätter, vilket också kan skönjas hos ungdomarna i undersökningen, möjligen i två distinkta regiolekt, en sydvästlig och en nordostlig. Skånes nutida och framtida dialektutveckling är väl värd att ägna fortsatt forskning.

6. Sammanfattning

Denna undersökning handlar om dialektutjämning. Jag har valt ut nio dialektdrag som är centrala för den traditionella dialekten i Osby kommun, och undersökt huruvida dessa dialektdrag finns kvar hos ett antal informanter som har bott och bor i kommunen, genom att lyssna på dialektinspelningar. Informanterna hänför sig till

tre olika ålderssegment, *arkivinformanter* födda ca 1880–1910, *informanter 60–80 år* födda ca 1930–1950 och *informanter 15–20 år* födda på 1990-talet.

Inledningsvis var min frågeställning (1.1) hur dialekten har utjämnats hos var och en av de tre informantgrupperna i jämförelse med tidigare grupper, och hos *arkivinformanterna* i jämförelse med dialekten så som den beskrivs i litteraturen. Denna fråga har besvarats genom att dialektdragen sorterats i drag som finns hos *arkivinformanterna*, *informanter 60–80 år* och *informanter 15–20 år*. Jag har sedan diskuterat vilka dialektdrag som består längst, och sammanfattningsvis konstaterat att de flesta drag som innebär morfologisk och fonemisk skillnad endast kvarstår hos *arkivinformanterna*, medan dialektdragen som innebär fonetisk skillnad kvarstår längre, och finns även hos *informanter 60–80 år*. Vissa dialektdrag finns kvar hos *informanter 15–20 år*, som vokalisering av /r/, men i denna grupp börjar man se regionalisering, påverkan från dialekten i Kristianstad, i form av en marginalisering av vissa diftonger och påverkan från centralt standardspråk vad gäller ett något ökat inslag av främre /r/ och tendens till monoftongiskt uttal av /i/ och /y/.

De flesta traditionella dialektdrag som hörs hos *arkivinformanterna*, och som inte används konsekvent ens hos dem har helt försvunnit hos *informanterna 60–80 år*, vilket visar att en viss dialektutjämning skett redan hos *arkivinformanterna* och definitivt hos *informanterna 60–80 år*. Det mest ”särskånska” språket är de klassiska skånska dialekterna på 1900-talet och tidigare, som enligt Katlev (2006:131) hade stort avstånd till både danskt och svenskt riksspråk. Avståndet till svenskt riksspråk har utan tvivel minskat. Den intressanta frågan, tycker jag, är om de skånska dialekterna trots detta är så särpräglade att de behåller en regional prägel.

7. Litteraturförteckning

- Andersson, Lars-Gunnar 1985. *Fult språk. Svordomar, dialekter och annat ont*. Stockholm: Carlssons.
- Benson, Sven 1965. *Südschwedischer Sprachatlas*. Del 3. Lund.
- Bruce, Gösta 2010. *Vår fonetiska geografi*. Om svenskans accenter, melodi och uttal. Lund: Studentlitteratur.
- Dahlstedt, Karl-Hampus 1979. Dialekten i skolan. I *Språkform och språknorm*. En bok till Bertil Molde på 60-årsdagen den 16 september 1979, s. 38–57. Stockholm: Esselte Studium.
- Dahlstedt, Karl-Hampus 1981. *Talspråkets metamorfoser*. Umeå: Avd. för allmän språkvetenskap, Univ.
- Elert, Claes-Christian 1974. Gränsen för det sydsvenska bakre r. Umeå: Univ.
- Elert, Claes-Christian 1981. *Ljud och ord i svenskan*. 2. Umeå: Univ.
- Grönberg, Anna Gunnarsdotter 2004. *Ungdomar och dialekt i Alingsås*. Diss. Göteborg : Univ.
- Hansson, Åke 1969. Fonematiska studier i skånska dialekter. Lund: Studentlitteratur.
- Horn af Åminne, Adam, u.u. Verbal kongruensböjning i sydvästsvenska dialekter. Kommer i: *Svenska Landsmål och svenskt folkliv* 2016.
- Ingers, Ingemar 1939. *Studier över det sydvästskånska dialektområdet*. Diss. Lund: Univ.
- Katlev, Jan 2006. Er der et sprog der hedder skånsk? I: *Mål & mæle*. Nr. 1, s. 121–131.
<http://www.språkforsvaret.se/sf/fileadmin/PDF/jan_katlev.pdf> Hämtad 2017-06-11.
- Kock, Axel 1904–1908. De senaste årens undersökningar av skånska bygdemål. I *Historisk tidskrift från Skåneland*, s. 1–22. 2:a bandet.
- Kommunfakta Osby 2015. <[http://www.osby.se/Global/Kommunfakta/Kommunfakta%202016%20\(SCB\).pdf](http://www.osby.se/Global/Kommunfakta/Kommunfakta%202016%20(SCB).pdf)> Hämtad 2017-04-16.
- Lech, Gillis 1925. *Skånemålens böjningslära*. Diss. Lund: Univ.

- Nilsson, Jenny och Anna Wistrand 2017. Storstan har nått Edsbyn men ännu inte Torsby. *Språktidningen* 5, s. 36–41.
- Noreen, Adolf 1903–1907. *Vårt språk: nysvensk grammatik i utförlig framställning*. Bd 1. Lund: Gleerup.
- Persson, Martin 2010. Dialektnivellering i Färs härad. I *Svenska landsmål och svenskt folkliv*, s. 85–95.
- Sjöstedt, Gösta 1936. *Studier över r-ljuden i sydkandinaviska mål*. Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund 4. Lund: Gleerups förlag.
- Sjöstedt Gösta 1944. Det nordöstskånska dialektområdet. *Arkiv för nordisk filologi*, Vol. 59, s. 73–96.
- Svahn, Margareta & Nilsson, Jenny 2014. *Dialektutjämning i Västsverige*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Svenska dialekter i förändring. <<http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/dialekter/projekt/svenska-dialekter-i-forandring.html>> Hämtad 20170418.
- Swenning, Julius 1909. Utvecklingen av samnordiskt ae i sydsvenska mål. Akad. Avhandl. *Svenska landsmål ock svenskt folkliv* B: 4.
- Trudgill, Peter 1986. *Dialects in contact*. Oxford: Blackwell.
- Westerberg, Anna 1991. Utvecklingen av gammalt kort a framför ld och nd i svenska dialekter. Diss. Uppsala : Univ.
- Wigforss, Ernst 1913–1918. *Södra Hallands folksmål. Ljudlära*. Stockholm: Norstedt & söner.
- Översiktsplan över Osby kommun 2010. <<http://www.osby.se/bygga-bo-miljo/samhallsplanering/oversiktsplan/>> Hämtad 2017-06-11.

Bilaga 1. *Kerstins egen dikt, nedtecknad av henne själv på "göingska" och därefter på standardsvenska.*

Gylsboa hojda oit ställe som ligga sa grant,
 Dää ha da fötts menna stjärna da ä dau nöt som ä sant.
 Nau en tänka tebaga komma en bara hu da baista,
 Vi hade ölle rolet å solena sken fa da maista.
 Vi bodde pau kanten au ett djupt berg da ölla stoinana hade swauta färg.
 Da fanns inga fritidspedagoger som sa te en hö vi skolle göra, men va inte nåe ve
 berget o leg da feck an ölle höra.
 Vi lejte gömma o datten o kröbe pau skrot teppanas kanta, skrabade knoana sa en
 hade behöft vanta.
 Vaura legstue fa da maista i ett gammalt stoingäa lau, där bagade vi fina joakaga mä
 maskrosa pau.
 Nau kulpåsen kom fram dau va vaua, vi fröse om nävana fa loftan va rätt sa raua.
 Skolbuss o färdtjänst da veste vi inte hö va, skolle en nönstans sa finge en antingen
 cykla ella gau.
 I Ubbaboa skole då lärde Karlsson oss veda hud, da va nack ingen som va skoj nau
 da to slud.
 Vaura läxböga hade vi i oin vanlia påse, vi asade oiotte oss twäs öva Pinsvens måse.
 Men ändau kan da komma frau yvenen en stänk, nau en tänka pau examens
 blommana pau hau bänk.
 Pau söndan skolle vi te söndasskolena gau, då finaste söndaskläana hade vi tat pau.
 Da va Vanga Nessen som sau te sau vi kom in och ud, sin sprang vi in te kafét och
 köpte karameller i en strut.
 Oin gang hauannan maunad sa skulle vi bli roina, i oin traibajle pau köksgålet feck
 en stöppa nå bägge boina.
 Nau vi va krimminella å joa nöt redet domt, dau pallade vi aibel frau nön annans
 tomt.
 Sin hartasade vi pau fönstan da va ju mä lett, sin saad vi i boskana å grinade sa brett.
 I affärn köpte vi cigaretter å försöjte lära oss röga, ett paa troj halsbloss sin finge en
 aitte aunnen söga.
 Sa vest försöjte vi bade ditt o datt, men oin lycklia barndom ha vi val ändau hatt.

På svenska

Gylsboda heter ett ställe som ligger så fint, där har det fötts många stjärnor, det är då
 något som är sant.
 När man tänker tillbaka är det endast det bästa man kommer ihåg, vi hade alla roligt
 och solen sken för det mesta.

Vi bodde på kanten av ett djupt berg där alla stenarna hade svart färg.

Det fanns inga fritidspedagoger som sade till oss vad vi skulle göra, men va inte nere vid berget och lek, det fick vi alla höra.

Vi lekte gömme och datten och kröp på skrottipparnas kanter, skrapade knogarna så att vi hade behövt vantar.

Vår lekstuga låg för det mesta i en gammal stengärsgård, där bakade vi fina jordkakor med maskrosor på.

När kulpåsen kom fram var det vår, vi frös om händerna för luften vad rätt så rå.

Skolbuss och färdtjänst visste vi inte vad var, skulle man någonstans så fick man antingen cykla eller gå.

I Ubbeboda skola lärde Karlsson oss veta hut, det var nog ingen som var ledsen när det tog slut. Våra läxböcker hade vi i en vanlig påse som vi drog efter oss över Pinsvens mosse.

Men ändå kan det komma från ögonen en tår när man tänker på examensblommorna på varje bänk.

På söndagen skulle vi till söndagsskolan gå, de finaste söndagskläderna hade vi tagit på.

Det var Vanga Nessen som såg till att vi kom in och ut, sen sprang vi in till kafét och köpte karameller i en strut.

En gång varannan månad så skulle vi bli rena, i en träbalja på köksgolvet fick vi stoppa ner båda bena.

När vi var krimineller och gjorde något riktigt dumt, då pallade vi äpple från någon annans tomt.

Sen hartsade vi på fönstren det var ju också ful sen satt vi i buskarna och grinade brett.

I affären köpte vi cigaretter och försökte lära oss röka, ett par tre halsbloss sen fick vi efter andan söka.

Så visst försökte vi både det ena och det andra men en lycklig barndom har vi väl ändå haft.